

Alexander Schmemmann, Euharistia-Taina Împărăției

-Rezumat carte-

Student. Marius Keller

Cuvânt înainte.

Autorul propune de la început soluționarea crizei existente în lume prin Creștinism. (p.5). Pentru creștinul primelor secole, care trăia credința sa, Liturghia însemna Euharistie, însemna să intre prin împărtășire în Împărăția Domnului Său. Această credință treptat a fost înlocuită cu o credință subiectivă, dominată de obiceiuri, de tradiție, de forme exterioare vieții bisericești și care nu simte nevoia să afle conținutul credinței, nici să-l mărturisească și nici să se hrănească din Izvorul euharistic, a cărui valoare nu o mai cunoaște. **Ritualul central al slujbei euharistice nu s-a schimbat, dar s-au schimbat, înțelegerea și trăirea Euharistiei.** (p. 6)

Autorul subliniază că de-a lungul secolelor Euharistia a fost îngustată tot mai mult, transformată într-un „mijloc de sfințire” al Bisericii. **Părintele Schmemmann spune că „Întreaga Liturghie este «aducerea-aminte» de Hristos, trăirea prezenței Lui și întreaga Liturghie este Epicleză”.** (p.7) Lumea a fost creată -spune părintele Schmemmann- ca materie, ca «material» al Euharistiei, iar omul a fost creat ca preot al acestei Taine cosmice.

În poziția lui verticală, el este în centrul lumii și dă acestei lumi unitatea ei, binecuvântând și mulțumind lui Dumnezeu, survenind păcatul, prin care *datorită libertății sale* a preferat lumea în locul lui Dumnezeu, omul a «orbit». Prin aceasta el a pierdut *viața euharistică*, viața din Viață și a încetat să fie preotul lumii, devenind robul ei. Omul însă trebuie să redevină preotul Liturghiei euharistice: să ofere lumea lui Dumnezeu și în această oferire să primească darurile vieții.(p. 8)

Împărăția lui Dumnezeu pătrunde în lumea aceasta prin Sfânta Liturghie pentru a înălța Biserica și lumea la Cina lui Hristos, în Împărăția lui. Autorul arată că prima Taină și condiția de bază a Liturghiei este „Adunarea în Biserică”. **Cuvântul Liturghie înseamnă**

„lucrarea poporului”. De aceea adunarea poporului credincios în Biserică este începutul sfintei lucrări euharistice, după cum sfârșitul și împlinirea ei este intrarea Bisericii în cer, în Împărăția lui Dumnezeu.(p.9) Toată Liturghia este o mișcare continuă, o înălțare a noastră din lumea aceasta în Împărăția lui Dumnezeu, prin trepte care sunt lucrări de taină: **Taina Adunării, Taina Împărăției, Taina Intrării, Taina Cuvântului, Taina celor credincioși, Taina Aducerii, Taina Unității, Taina Înălțării, Taina Mulțumirii, Taina Aducerii-Aminte, Taina Sfântului Duh, Taina Împărășirii.** Liturghia, accentuează autorul, nu este o „comemorare” simbolică presărată cu preînchipuiri, cum o consideră teologia școlară. Toate acțiunile ce se săvârșesc la Liturghie participă la realitatea pe care o reprezintă.(p. 9)

Aportul culminant al omului în această lucrare de aducere și chemare a Harului este Mulțumirea. De aceea întreaga Taină prin care ni se dăruiește Trupul și Sângele Mântuitorului a și primit numele de Euharistie, care înseamnă Mulțumire.(p. 9) **În Liturghie totul este real, spune autorul, dar realitatea nu este a lumii acesteia, a timpului căzut..., ci este real în Adunarea Bisericii, în timpul nou al Duhului Sfânt.** Taina Euharistiei încadrată organic în sfânta Liturghie, constituie esența vieții creștine, a lumii și a darului unui «cosmism luminos» care întrepătrunde întreaga Biserică a lui Hristos: unirea nedespărțită, neîmpărțită și neamestecată a lui Dumnezeu cu făptura Sa.(p.11)

Ea are un sens cosmic și eshatologic prin care putem înțelege de fapt Creștinismul. Iisus săvârșește mântuirea prin restabilirea lumii și a vieții în stare de Taină inițială a creației, iar aceasta în Biserică, și anume prin „Taina Împărăției care este Sfânta Euharistie”.(p.11) Îi rugăm pe cititorii noștri de bună credință să rețină și să adâncească sensul profund al lucrării autorului, mai ales dată fiind **legătura indisolubilă dintre Euharistie și Împărăția lui Dumnezeu, prin care Iisus Hristos continuă mântuirea lumii prin Duhul Sfânt.**(p.12)

Prefața Autorului.

Cartea aceasta nu este un manual de teologie liturgică și nici o cercetare științifică. Am scris-o în timpul liber..., nu pretind că este nici deplină și nici sistematică. Cartea aceasta este un șir de reflecții despre Euharistie. Reflecțiile acestea nu decurg dintr-o problematică științifică, ci din trăirea mea. **În tradiția Bisericii nu s-a schimbat nimic, dar s-a schimbat înțelegerea Euharistiei, înțelegerea în esența ei.(p.13)**

Esența acestei crize constă în lipsa de concordanță dintre ceea ce se săvârșește și înțelegerea Tainei care se săvârșește, respectiv trăirea ei. Într-o oarecare măsură, această criză a existat întotdeauna în Biserică; viața Bisericii, mai bine zis viața poporului bisericesc nu a fost niciodată desăvârșită, ideală, dar cu timpul criza aceasta s-a transformat într-o stare cronică, socotită normală, s-a transformat într-o „schizofrenie” sub obroc. Și „schizofrenia” aceasta otrăvește Biserica și sapă la baza vieții bisericești.(pp. 13-14)

Capitolul I. Taina Adunării.

(I) Însuși cuvântul „Biserică” - ἐκκλησία- înseamnă, după cum se știe „adunare”. „A se aduna în Biserică”, în noțiunea creștinismului primar, înseamnă a alcătui o adunare al cărei scop este a descoperii, a realiza Biserica. Prin urmare, de la început este cu totul evidentă și indiscutabilă această trinitate: **Adunarea, Euharistia, Biserica; despre această trinitate, după Apostolul Pavel, mărturisește întreaga tradiție a Bisericii primare. Menționăm că înțelegerea Euharistiei ca „Taina Adunării” a dispărut treptat, așa cum a dispărut și din evlavie.(p.17)**

Manualele liturgice reduc Euharistia la „slujirea divină obștească”, iar Liturgia se săvârșește mai ales datorită „afluenței credincioșilor”. Dar această „afluență a credincioșilor”-adică adunarea- a încetat să fie înțeleasă ca prima formă a Euharistiei, iar în Euharistie nu se mai vede și nu se mai percepe forma primară a Bisericii. Evlavia liturgică a devenit individualistă.(p.18) De la început, Biserica mărturisea cu tărie „legea credinței” (lex credenti) și „legea rugăciunii” (lex orandi) sunt nedespărțite și una servește de temelie celeialte, după cuvântul Sfântului Irineu din Lyon: „Învățătura noastră este în concordanță cu Euharistia, iar Euharistia cînfîrmă învățătura”.(Adversus Haeresis)-(p.19).

(II.) Toate documentele prime (Euharistia- arhim. Kiprian Kern) **mărturisesc totuși, de comun acord, că adunarea (συνάξις) era considerată totdeauna actul prim și de bază al Euharistiei.** Acest fapt este indicat și în denumirea primară a săvârșitorului Euharistiei. Proistosul (προιστάμενος), a cărui primă funcție este de a fi conducătorul adunării, de a fi „Proistosul fraților”. În acest fel, adunarea este primul act liturgic al Euharistiei, este baza și începutul ei. **În Biserica primară, Arhiereul era proistosul adunării euharistice.**(pp.21-23)

(III) Co-služirea proistosului cu poporul se exprimă, fără excepție, în structura dialogală, în toate rugăciunile euharistice. Adunarea „pecetluiește” toate rugăciunile cu cuvântul „Amin”, un cuvânt-cheie al slujirii divine creștine, care leagă într-un întreg organic pe proistos și poporul lui Dumnezeu pe care îl conduce. (p. 23) Astfel, citirea Cuvântului lui Dumnezeu și explicarea lui în predică alcătuiesc, după mărturisirea tuturor documentelor, conținutul primei părți a slujirii sfinte euharistice... Înființarea proscomidiei în altar, apariția în altar a unui „jertfelnic” deosebit, nu a nimicit practica inițială de aducere a Darurilor în adunare de către popor, care sesăvârșește acum la „intrarea cea mare”(vohodul cel mare). De asemenea, „sărutarea păcii”- chiar dacă se săvârșește acum numai de cler, după sensul vosglasului „Să ne iubim unul pe altul”, se referă la întreaga adunare ca și vosglasul ultim: „Cu pace să ieșim...”. (p.24)

Toate acestea merită o atenție deosebită, întrucât orânduiala liturgică bizantină s-a dezvoltat sistematic tot mai mult, accentuând separarea „mirenilor” de „cler”, pe cei care „se roagă” de „cei care slujesc”.(p.24) **De aceea, problema noastră constă nu atât în a produce schimbări în viața noastră liturgică, cât în a fi conștienți de natura reală a Euharistiei”.**(p.26)

(IV) Factorul care unește și îndrumă este tocmai ideea adunării în Euharistie. Dar în evlavia liturgică actuală altarul se prezintă ca o sfințenie de sine stătătoare, accesibilă numai celor „consacrați”, ca un spațiu cu totul „sfânt”, care prin „sacralizarea” sa parcă subliniază că mireni sunt dincolo, sunt „profani”. **Locașul este „cerul pe pământ”, ca o mărturie că „s-a apropiat de noi Împărăția lui Dumnezeu”.**(p.27-28)

(V) Liturghia este Taina Adunării. Hristos a venit „pentru ca pe fiii împrăștiați ai lui Dumnezeu să-i adune într-una (In. XI, 52) și Euharistia, chiar de la început, a fost descoperirea și realizarea unității poporului Nou a lui Dumnezeu, adunat de Hristos și întru Hristos. Împărăția lui Dumnezeu a venit și vine întru putere în Biserică. Iată Taina Bisericii! Taina Trupului lui

Hristos: „Unde sunt adunați doi sau trei în numele Meu, acolo și Eu sunt în mijlocul lor”. Minunea adunării bisericești constă în aceea că ea nu este „însumarea” oamenilor păcătoși și nevrednici care o compun, ci Trupul lui Hristos. Sfințenia Bisericii nu este sfințenia noastră, ci a lui Hristos Care a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea. (Ef. 5, 25-27)-(pp.30-31) În vechime, cel ce nu lua parte fără o cauză anume la adunarea euharistică era înlăturat din Biserică, drept unul ce se separa singur de unitatea organică a Trupului lui Hristos, ce se descoperă în Liturghie. Euharistia nu este „una dintre Taine”, una dintre slujirile divine, ci este descoperirea și înfăptuirea Bisericii în toată puterea, sfințenia și plinătatea ei, și numai participând la această Taină, noi putem crește în sfințenie și putem împlini tot ce ni s-a poruncit nouă...”(p.32)

(VI) În sfârșit, dacă „adunarea în Biserică” este chipul Trupului lui Hristos, atunci chipul Capului Trupului este preotul. După cum sfințenia adunării nu este sfințenia oamenilor care o compun, ci sfințenia lui Hristos, tot așa și sfințenia preotului nu este a lui, ci a lui Hristos dată Bisericii, pentru că ea însăși este Trupul Lui. (p.33) Hristos nu este în afară de Biserică și nu a delegat pe nimeni de a stăpâni sau avea putere, ci El Însuși este prezent în Biserică și cu Duhul Sfânt împlinește întreaga viață a Bisericii. Hristos arată în Sine unitatea Bisericii, unitatea cu Sine a tuturor mădularelor ei. În această unitate a proistosului și a adunării se descoperă unitatea divino-umană a Bisericii întru Hristos și cu Hristos. (p.33) Euharistia este lucrarea acelora cărora le sunt iertate păcatele și fărădelegile, care sunt împăcați cu Dumnezeu. (p.34)

Capitolul II. Taina Împărăției.

(I) Dacă adunarea în Biserică este, în sensul adânc al cuvântului, începutul lucrării sfinte euharistice, condiția ei primă și de bază, atunci sfârșitul și împlinirea ei este intrarea Bisericii în Cer, împlinirea ei la Cina lui Hristos, în Împărăția Lui. **Euharistia este Taina Împărăției lui Dumnezeu. Liturghia începe cu binecuvântarea solemnă a Împărăției.** Taina este redusă la două acte, la două momente: **prefacerea Darurilor euharistice în Trupul și în Sângele lui Hristos și împărtășirea.** (pp.35-36)

(II) ...De mult timp se vorbește despre „simbolismul” slujirii divine ortodoxe și nu ne îndoiim că ea este simbolică. Dar ce trebuie să înțelegem prin acest cuvânt, care este conținutul lui concret: Răspunsul cel mai răspândit la această întrebare este identificarea simbolului cu preînchipuirea pe care o reprezintă. De exemplu, când spunem: intrarea mică (vohodul mic) de la

Liturgie simbolizează ieșirea lui Hristos la propovăduire, înțelegem că ritualul intrării preînchipuie un anumit eveniment din trecut; un asemenea simbolism este extins atât asupra slujirii divine ca întreg, cât și asupra ritualurilor și lucrărilor sfinte în parte.(p.38-39) Cauza acestei căderi este interpretarea „simbolului” nu numai ca ceva deosebit de realitate, dar în esența sa, chiar contrar realității. „Simbolismul de preînchipuire apare astfel de prisos teologului, ca și credinciosului adevărat. (p.39-40)

(III) Însă Tainele săvârșite în Biserică și de Biserică -în Biserică însăși- alcătuiesc o realitate deosebită, proprie numai lor. Tainele sunt deosebite prin întemeierea lor nemijlocită de Însuși Hristos, deosebite în esența lor prin „semnele văzute ale Harului nevăzut (invisibles gratiae visibile signum), deosebire prin „efectul” lor (efficacio) și în sfârșit, deosebite prin „cauza Harului”(cauza gratiae).

Prin această „separare” a Tainelor într-o realitate nouă sui-generis, în definirea scolastică ele apar ca fiind întemeiate numai din cauza căderii omului și a mântuirii lui de către Hristos. **În starea „nevinovăției primare”, omul nu avea nevoie de Taine. Ele au devenit necesare numai pentru că omul a greșit și are nevoie de medicamente pentru vindecarea rănilor păcatului. Tainele sunt asemenea medicamente.**(p.40-41)

(IV) Când **Dom Vonier** scrie că: „nici în cer, nici pe pământ nu există nimic asemenea Tainelor”. Această învățătură despre Taine este străină Ortodoxiei, deoarece în trăirea și în tradiția bisericească ortodoxă Taina se percepe, în primul rând, ca fiind descoperirea lumii, a adevăratei naturi a creației, căci, oricât de căzută ar fi „lumea aceasta” ea rămâne lumea lui Dumnezeu care așteaptă mântuire, răscumpărare, vindecare și schimbare într-un pământ nou și un cer nou.

Cu alte cuvinte, Taina, în trăirea ei ortodoxă, descoperă înainte de toate însăși taina creației, căci lumea a fost creată și dată omului pentru a preface viața făpturii în viața părtașă Dumnezeirii. Dacă apa poate deveni la botez „baia nașterii din nou”, dacă hrana noastră pământească, pâinea și vinul, poate deveni, poate fi transformată pentru a fi părtașă Trupului și Sângelui lui Hristos, dacă prin undelemn se dăruiește ungerea Sfântului Duh, dacă, în sfârșit, totul în lume poate fi recunoscut, descoperit și primit ca dar dumnezeiesc și ca părtașie Vieții noi.(p.42-43)

(V) Taina aceasta este concomitent cosmică și eshatologică și se referă atât la lumea lui Dumnezeu în prima ei creație, cât și la împlinirea ei în Împărăția lui Dumnezeu. În acest sens, Biserica este Taină în ambele dimensiuni: cosmică și eshatologică. Ea este Taină cosmică, fiindcă în lumea aceasta ne descoperă adevărata lume a lui Dumnezeu, lumea cea dintru început. Biserica este Taină eshatologică, pentru că lumea cea dintru început, pe care o descoperă, este deja salvată de Hristos și în trăirea liturgică și de rugăciune noi nu ne rupem de acel sfârșit pentru că lumea a fost creată și mântuită, ca „Dumnezeu să fie totul în toate”(I CO. XV,23)-(p.44-45)

(VI) Biserica, fiind Taină în sensul cel mai profund și atotcuprinzător al cuvântului, zidește, descoperă și se împlinește pe sine în Taine, prin Taine și desigur prin Taina tuturor Tainelor, preasfânta Euharistie. „*Ubi ecclesia ibi Spiritus Sanctus et omnis gratia*”. (Unde este Biserica, acolo este Duhul Sfânt și plinătatea Harului- Sfântul Irineu din Lyon-Adversus Haeresis) Cu alte cuvinte, acolo unde este Duhul Sfânt, acolo este Împărăția Cerurilor. De aceea, totul în Biserică se săvârșește prin Duhul Sfânt, totul este în Duhul Sfânt și toată părtășia este a Duhului Sfânt.(pp.45-46)

(VII) La definirea Euharistiei ca Taină a Împărăției, ca înălțare a Bisericii la Cina lui Hristos, în Împărăția Lui. Noi cunoaștem acum că definirea aceasta a dispărut din explicarea științifico- teologică a Liturghiei, pe care teologia ortodoxă a împrumutat-o din Apus; și a dispărut mai ales din cauza denaturării noțiunii-cheie de simbol din conștiința creștină, simbolul fiind contra-pus realității și astfel redus la simbolism de preînchipuire. Întrucât credința creștină a mărturisit cu tărie de la început realitatea prefacerii Darurilor- a pâinii și a vinului- în Trupul și Sângele lui Hristos: acesta este însuși cinstit Trupul, acesta este însuși cinstit Sângele lui Hristos, orice înlocuire a acestei realități prin simbolism înseamnă o amenințare față de realismul euharistic, o amenințare la prezența reală a Trupului și a Sângelui lui Hristos pe Sfânta Masă.(pp. 47-48)

Funcția propriu-zisă a simbolului nu este a preînchipui (ceea ce presupune lipsa preînchipuitului), ci a descoperii și a se face părtaș cu cel descoperit. Despre simbol se poate spune că el nu seamănă cu realitatea pe care o simbolizează, ci este părtaș acestei realități. Aceasta înseamnă, în cele din urmă, că simbolul real, cel inițial, nu poate fi rupt de credință. Credința este tocmai „dovedirea lucrurilor nevăzute”, credința e cunoașterea că există o altă realitate care se deosebește de realitatea empirică, dar în care se poate intra, căreia îi poți deveni

părtaş și care poate deveni „cea mai reală realitate”. **Prin urmare, dacă simbolul presupune credință, atunci și credința -în mod necesar- cere simbol. Realitatea se cunoaște, înainte de toate, ca împlinire a simbolului, iar simbolul ca împlinire a realității.**(pp.49-50)

(VIII) Cu vestea Împărăției, Mântuitorul își începe propovăduirea: „Iisus a venit în Galileea, propovăduind Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu și zicând: „ S-a împlinit vremea și s-a apropiat Împărăția lui Dumnezeu. Pocățiți-vă și credeți în Evanghelie”.(Mc 1, 14-15) **Împărăția lui Dumnezeu este conținutul vieții creștine.** Împărăția lui Dumnezeu-după învățatura de comun acord a Tradiției și a Scripturi- este cunoașterea lui Dumnezeu, iubirea față de El, unitatea cu El și viața întru El. (p.51)

Împărăția lui Dumnezeu este conținutul Vieții veșnice: „Aceasta este viața veșnică: Să te cunoască pe Tine (In. 17,3). Această Împărăție o așteptau, pentru ea se rugau, pe ea o vesteau proorocii Vechiului Testament, spre ea, ca spre scopul și împlinirea sa.(p.52) Hristos S-a împărățit și tot cel ce crede în El și este renăscut cu apă și cu Duh aparține Împărăției Lui și-l are pe El în sine. Împărat Însuși a venit în chip de rob și S-a împărățit în lume prin infamia Crucii. Pe pământ nu există semne exterioare ale acestei Împărății. Ea este Împărăția veacului viitor, pentru că numai în slava venirii a doua Îl vor cunoaște toți pe adevăratul Împărat al lumii. Dar pentru cei care au crezut și L-au primit pe El, Împărăția este deja prezentă în veacul acesta, mai presus decât toate dovezile și mai vădită decât toate evidențele. Înainte de toate, **spre deosebire de Biserica primară, creștinii din veacurile următoare au devenit treptat tot mai puțini capabili să perceapă Împărăția lui Dumnezeu care se apropie.** (p.53)

(- IX* și X* și XI*¹-)

Capitolul III. Taina Intrării.

(I) Toată cercetarea noastră are drept scop să arate că sensul Euharistiei constă în intrarea Bisericii în Împărăția lui Dumnezeu, că ea este în întregime intrare și că înălțarea (*ἀναφορὰ*) se referă nu numai la sfintele Daruri („sfânta înălțare în pace să o aducem...”),

¹ Se repetă multe idei. Nu mai scris nimic la aceste subcapitole. **Unde veți vedea semnul acesta *, înseamnă că nu am scris nimic la acel subcapitol.** Vă recomand să citiți din carte, paginile următoare 54-61, care cuprind subcapitolele IX, X și XI, din **capitolul II, Taina Împărăției.** Părintele Schmemmann vorbește în aceste subcapitole despre simbolismul eshatologic și simbolismul Împărăției; simbolismul de preînchipuire a Liturghiei; despre începutul Liturghiei.

ci se referă la Biserica însăși, la adunarea însăși. Euharistia este Taina Împărăției ce se săvârșește prin înălțarea și intrarea Bisericii în Sfânta Sfințelor cerești.(p.63) Ectenia cea mare, (este) un șir de rugăciuni de cerere cu care încep, fără excepție, toate slujbele Biserici în tipicul contemporan.(p.63) De obicei, „slujba celor trei antifoane” era slujba adusă în cinstea unui sfânt sau eveniment și se săvârșea în timpul procesiunii spre locașul în care urma să fie sărbătorită această „amintire” prin săvârșirea Euharistiei².(p.64)

(II) Pe măsură ce vom urmări slujba Euharistiei, vom descoperi tot mai clar și mai profund scopul ei. Noi arătăm că „adunarea în Biserică” este, înainte de toate, bucuria făpturii renăscute și reînnoite, că este adunarea lumii în contrast cu căderea ei în păcat și în moarte. **Taina Împărăției-Euharistia- este prin aceasta și Taina lumi, pe care „atât de mult a iubit-o Dumnezeu, că a dat pe Fiul Său”...(In. 3,16)**

(III³) Păcatul și Harul, omul cel vechi și cel nou duc în noi o luptă neîntreruptă, iar dușmanul lui Dumnezeu caută permanent să recucerească ceea ce este dat de Dumnezeu. Biserica- adunarea sfinților- este, totodată, adunarea păcătoșilor care au primit dar nu și-au însușit, care sunt miluiți, dar resping Harul și cad neîncetat din El...Noi ne rugăm, în primul rând, pentru ceea ce este numit în Evanghelie „unicul de trebuință”. **Pacea de sus este tocmai Împărăția lui Dumnezeu- bucuria, pacea și dreptatea în Duhul Sfânt”.**(Rm XIV, 17)-(p.68)

Sufletul este darul lui Dumnezeu făcut omului și de aceea: „ce-i va folosi omului dacă va dobândi lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său? (Mt. 16, 26). (p.69) **Biserica e lăsată în lume pentru a-L mărturisi pe Hristos și Împărăția Lui și că Bisericii îi este încredințată lucrarea Lui.** Rugăciunea pentru „buna stare” este rugăciunea pentru credințioșia și tăria credincioșilor, pentru ca Biserica, împrăștiată în întreaga lume, să fie credincioasă și să fie în orice loc, esenței sale, destinației sale- ca să fie sarea pământului și lumina lumii”.(p.69) Unitatea tuturor în Dumnezeu alcătuiește ultimul scop al creației și al mântuirii. (p.70) **Viața noastră cea adevărată este ascunsă în creația tainică a Împărăției lui Dumnezeu.**(p.71)

² Vă recomand, să citiți din cartea părintelui Alexander Schmemmann, mai multe detalii istorice cu privire la istoricul Antifoanelor, din timpul Sfintei Liturghi. pp.64-66.

³ În acest subcapitol părintele face comentari la fiecare cerere a Ecteniei Mare.

(IV) Inițial, toate rugăciunile Liturghiei se citeau în auzul tuturor, căci prin sensul și conținutul lor sunt rugăciuni ale întregi adunări sau mai bine zis, ale întregi Biserici.(p.72)

(V) **Vohodul mic (Scoaterea Evangheliei)**

Expresia mica intrare (vohodul mic)-(spre deosebire de intrarea cea mare, vohodul cel mare, de la începutul Liturghiei celor credincioși) - o întâlnim pentru prima oară în manuscrisele din secolul al XIV-lea. Aceasta este timpul când se definitivează slujirea euharistică în felul în care o avem acum. Noi știm că, o perioadă îndelungată, intrarea (se referă la intrarea cu Evanghelia pe ușile împărătești) a fost începutul Liturghiei, prima lucrare sfântă. Când însă ea și-a pierdut însemnătatea și prima parte a slujbei a devenit cântarea „antifoanelor”, accentul s-a pus atunci pe scoaterea Evangheliei.(p.73) În manuscrise, ea se numește „Intrarea Evangheliei”. Acesta a și slujit ca punct de plecare în dezvoltarea „simbolismului despre închipuire”, care, aplicat la intrarea cea mică (vohodul mic), se tâlcuiește că „preînchipuire” ieșirea lui Hristos la propovăduirea Evangheliei.(p.73)

(VI) Esența „intrării” este apropierea de Prestol (Sfânta Masă), care de la început a fost punctul central al locașului, sfințenia lui. **Prestolul e simbolul lui Hristos și al Împărăției lui Hristos.** El este Cina la care Hristos ne adună pe noi, El este jertfelnicul care-l unește pe Arhiereu cu Jertfa.(p.75) Din această trăire a Prestolului -ca punct central al Tainei euharistice a Împărăției- s-a dezvoltat întreaga „mistică” a altarului: ca Cer, ca pol eshatologic al Liturghiei, ca acea prezență tainică ce umple întregul locaș și-l transformă în „cer pe pământ”.

Este important să ținem minte aceasta, căci, sub influența înțelegerii apusene a Euharistiei, noi interpretăm de obicei Liturghia nu în sensul ei de *înălțare*, ci în cel de *coborâre*. (p.75) **Toată mistica euharistică apuseană este întrepătrunsă de chipul lui Hristos care coboară peste altarele noastre.** În realitate însă, experiența euharistică inițială, mărturisită de însăși slujba Euharistiei, ne vorbește despre înălțarea noastră acolo unde S-a înălțat Hristos, ne vorbește de natura cerească a lucrării sfinte euharistice.(p.76)

Euharistia e întotdeauna ieșirea din „lumea aceasta” și înălțarea la Cer; iar ca simbol al acestei înălțări, „posibile” și reale este Prestolul. Lumea a fost creată ca „Prestol al lui Dumnezeu”, ca templu, ca simbol al Împărăției.(p.76)

(VII) Despre intrarea cu Evanghelia.

Acest sens eshatologic al intrării (cu Evanghelia) ca apropiere de Prestol și ca înălțarea spre Împărăție, este exprimat mai bine în rugăciunea și în cântarea Trisaghionului cu care culminează intrarea...(p.77) **Această intuiție a sacrului, e baza și izvorul religiei.** Ajungând la acest moment, poate mai mult ca oricând ne dăm seama că -slujirea divină- fără să ne explice ce este sfințenia lui Dumnezeu- ne-o descoperă și în această descoperire se cuprinde esența de totdeauna a cultului, a acelor ritualuri de bază și vechi ca însăși omenirea: binecuvântarea, ridicarea mâinilor, metaniile ș.a., care aproape că nu pot fi separate de sensul care le-a determinat. De astfel, cultul s-a și născut din necesitatea, din setea omului de a fi părtaș sfințeniei pe care el a simțit-o înainte de a fi putut „gândi” asupra ei.(p.78)

Capitolul IV. Taina Cuvântului.

(I) Primele manuscrise mărturisesc unanim că citirea Sfintei Scripturi alcătuia, chiar de la început, partea indispensabilă a „a dunării în Biserică” și, în special, a dunării euharistice.(p.80) Slujba contemporană este legată indestructibil de *Liturghia celor chemați*, consacrată îndeosebi Cuvântului lui Dumnezeu, și *Liturghia celor credincioși*, care constă în aducerea, sfințirea și împărțirea Sfintelor Daruri... Euharistia e redusă numai la o singură parte, la cea de a doua- a credincioșilor, care se săvârșește asupra pâinii și a vinului, de parcă această a doua parte este independentă și duhovnicească, fără a fi legată teologic și de prima. Această reducere (la o singură parte- n.n) se explică prin influența ideilor apusene asupra teologiei noastre școlare, în care Cuvântul și Taina s-au rupt unul de altul încă de mult și au devenit obiecte de studiu și de definire de sine stătătoare.

Această rupere alcătuiește totuși unul dintre neajunsurile mari ale învățaturii apusene despre Taine.(p.81) Ruptura dintre Cuvânt și Taină a determinat tot atâte urmări dăunătoare și în învățatura despre Taine. Nu întâmplător și-a concentrat teologia apuseană atenția față de Taine, privind nu esența și conținutul lor, ci condițiile, „modul” săvârșirii și „efectul ”lor. Oricât de paradoxal ar părea, interesul față de prezența *prezența reală* a Trupului și a Sângelui lui Hristos înlocuiește interesul față de Hristos. Împărțășirea se primește ca un mijloc „de a primi Harul”, ca un act al sfințirii personale, dar nu mai este înțeles ca participarea noastră la Potirul lui Hristos.(Mt. 20, 22) Desigur, Hristos rămâne și în teologie și în evlavie întemeietorul Tainelor,

dar încetează să fie conținutul lor; Astfel, Taina Pocăinței nu se trăiește ca o „împăcare și reunire cu Biserica întru Hristos Iisus”, ci ca o putere de a „elibera” de păcate; la fel, Taina Căsătoriei a uitat baza ei, care este în „Taina mare Hristos și Biserica” s.a.(p.83) În tradiția liturgică și spirituală, esența Bisericii se împlinește tocmai în neîntrerupta legătură a Cuvântului și a tainei, ca Întruparea Cuvântului care se împlinește în timp și în spațiu, încât, referindu-se la Biserica însăși, în Faptele Apostolilor se spune: „și Cuvântul creștea...”(F.A. 12,24)-(pp.83-84)

Prin ruperea Cuvântului de Taină, este amenințată să fie înțeleasă ca magie, iar Cuvântul fără Taină e amenințat să fie redus la doctrină. Taina este tocmai interpretarea Cuvântului, căci interpretarea Cuvântului mărturiște totdeauna cuvântul care devine Viață. „Și Cuvântul trup S-a făcut și a viețuit cu noi, plin de Har și de Adevăr”(In. 1, 14). Numai în această unire nedespărțită a Cuvântului și a Tainei putem înțelege cu adevărat sensul afirmației că Biserica e singura care păstrează adevăratul sens al Scripturii.(p. 84)

(II) Despre topografia inițială alocășului de cult și intrarea cu Evanghelia (vohodul mic)

În practica actuală, locul firesc și vădit al proistosului și al clerului este altarul. Proistosul (azi protosul, primul între slujitori) venea la Prestol numai în momentul aducerii Darurilor. În restul timpului, ca și la slujbele de fiecare zi ale anului, locul proistosului și al clerului era „pe vimă”, adică în mijlocul poporului. Prestolul a fost treapeaza exclusivă pentru Cina Domnului, Jerfelnicul pe care se aduce jerta cea fără de sânge. De aceea, prima parte a Liturghiei- „adunarea în Biserică”, ascultarea Sfintei Scripturi și predica- nu se săvârșea în altar, ci în locaș, în locurile special desemnate pentru proistos și cler, pe „vimă”.(p.85) Cauza care a tulburat și a schimbat această orânduire inițială a fost, în primul rând, dispariția primei intrări, a intrării în locaș; iar în al doilea rând, dispariția treptată a „vimei” ca loc al proistosului și al clerului, în timpul tuturor sfintelor slujbe în afară de Euharistie.

În epoca prigonirilor împotriva creștinismului, Evanghelia nu se păstra în locaș, întrucât una din dintre formele de persecuție ale Bisericii era confiscarea cărților sfinte. Ca urmare, la fiecare Liturghie Evanghelia se aducea în locaș de afară. Odată cu încetarea persecuțiilor și cu apariția bazilicilor mărețe creștine, locul de păstrare a Evangheliei a devenit locașul, iar în locaș, în „Sfânta Sfintelor” pe Prestol.(p.86) Evanghelia se scoate din altar și citirea ei se face până astăzi în mijlocul locașului, de pe un amvon, sau de pe vimă, în timp ce Euharistia se săvârșește

totdeauna la Prestol.(p.86) Trebuie să amintim aici că, în tradiția liturgică ortodoxă, Evanghelia participă nu numai ca citire, dar și ca fiind carte. Acestei cărți i se dă o cinstitie ca și icoanei sau Prestolului. **Evanghelia carte este, pentru Biserică icoană cuvântătoare ce ne descoperă nouă prezența lui Hristos în mijlocul nostru și, înainte de toate, este icoana Învierii Lui. De aceea, intrarea cu Evanghelia nu este o „preînchipuire” , nu este o înscenare sfântă a unui eveniment din trecut, a ieșirii lui Hristos la propovăduire, ci este chipul arătării lui Hristos Cel înviat pentru împlinirea făgăduinței Lui: „Unde sunt doi sau trei adunați în Numele Meu, acolo și Eu sunt în mijlocul lor”. (Mt 9, 20) (p.87)**

(III) Despre Prochimen.

Urmează prochimenul..., care înseamnă în limba greacă „premergere” se denumesc acum cele două sau trei versete din diferiți psalmi ce se cântă antifonic.(p.88) Psalmii apar nu numai ca o exegeză inspirată de Dumnezeu, ca o explicație a Scripturii și a evenimentelor istorice sfinte, dar în ei se arată, se întrupează și ne este redată realitatea duhovnicească, ce ne permite să înțelegem sensul real atât al textelor sfinte, cât și al riturilor.(p.89)

(IV) Despre Apostol și Aliluia.

În Biserica noastră „acatistul” e mult mai popular decât Sfânta Scriptură. Toată slujirea e construită pe o bază biblică și de aceea necunoașterea Scripturii duce la necunoașterea slujirii divine, duce la ruperea evlaviei liturgice de sensul adevărat al „legii rugăciunii”- „lex orandi”.(p.90) Pe primul plan stă aici cântarea Aliluia, care în vechime alcătuia o parte importantă a întregii slujiri divine creștine. Creștinismul e moștenit de la slujirea divină a evreilor, Aliluia aparținând unui tip de cântări denumit melismatic.(p. 91) Cântarea Aliluia premerge citirii Evangheliei care după cum s-a mai spus, înseamnă apariția Domnului în „adunarea Bisericii” și deschiderea de către El a minții credincioșilor, ce premerge auzirea.(p.92)

(V) Despre Cuvântul lui Dumnezeu (Evanghelia) și predica.

Dovadă că a fost auzit Cuvântul lui Dumnezeu, că a fost primit și înțeles, este predica, legată organic de citirea Scripturii și care, în Biserica primară, era reprezentată prin „Sinaxar”-act liturgic al Bisericii.(p.93) În viața bisericească actuală se observă o cădere evidentă și chiar o criză a Bisericii. **Esența predicii constă în legătura vie cu Evanghelia care s-a citit în**

adunarea Bisericii. Predica în general, nu este o predică despre Evanghelie (la „tema evanghelică”); ea este predica Evangheliei însăși. Criza predicii constă mai ales în faptul că ea a devenit parcă o lucrare personală a predicatorului, despre care noi putem spune că are sau nu darul cuvântului. (p.94)

De aceea, condiția unei adevărate propovăduiri trebuie să cuprindă deplina lepădare de sine a propovăduitorului, lepădarea de tot ceea ce este numai al său, chiar și de darul și de talantul său. Amvonul bisericesc e locul unde se săvârșește Taina Cuvântului, de aceea el nu trebuie să fie transformat niciodată în tribună pentru a vesti adevăruri omenești. (p.95) Sfântul Atanasie cel Mare a spus că: „Scripturile sfinte și inspirate de Dumnezeu sunt suficiente pentru expunerea Adevărului”.

Tradiția fiind citirea și auzirea Scripturii prin Duhul Sfânt”.(p.94) Duhul Sfânt planează deasupra întregii Biserici. Slujirea proistosului e propovăduire și învățătură. Poporul lui Dumnezeu slujește primind această învățătură. Episcopului și preoților le e dat în Biserică darul de a învăța, însă le este dat fiindcă ei sunt martorii credinței Bisericii, pentru că această învățătură nu este a lor, ci a Bisericii- în unitatea credinței și a iubirii(p.97). **„Recepționarea” Cuvântului este înrădăcinată în Adunarea Bisericii, și că în Adunare se săvârșește Taina Cuvântului.** (p.98)

Capitolul V. Taina Credincioșilor.

(I) Ectenia întreită, ca și ectenia cea mare, intră nu numai în alcătuirea Liturghiei euharistice, dar și a altor slujbe bisericești.(p.99)

(II) După rugăciunea stăruitoare, se pronunță ectenia pentru cei chemați, se citește rugăciunea ce se referă la ei și se face „optusul” lor. Chemați (grecește „ catehumeni”) se numeau în vechime creștinii care se pregăteau de botez, botez care în vremea aceea, nu se săvârșea ca acum-în orice zi, ca o slujbă particulară, ci în noaptea de Paști. După cum știm, chemarea, pregătirea pentru botez se prelungea uneori timp îndelungat, un an sau doi, timp în care cei chemați erau instruiți în adevărurile credinței și erau introduși treptat în viața liturgică a Bisericii. (pp.103-104)

Mai târziu, progresiv, instituția celor chemați a dispărut, căci botezul a început să se săvârșească în special asupra copiilor, iar rugăciunile de acum pentru cei chemați au rămas ca un

anacronism și ceva mai mult, ca un nominalism. Sub ochii noștri se produce în creștinismul apusean procesul reevaluării Tradiției, dacă ea corespunde „nevoilor timpului” și „cerințelor omului contemporan”. Drept criteriu pentru a reevalua ce este veșnic și ce este învechit în creștinism se iau tocmai acest „om contemporan” și „cultura contemporană”. Spre a da satisfacție acestora, unii sunt gata să arunce din Biserică tot ce le pare „necorespunzător”. Aceasta este ispita modernismului care cutremură periodic organismul bisericesc. (p.105)

Nu întâmplător acorda Biserica în trecut o însemnătate atât de mare acestor rugăciuni, încât numea prima parte a adunării euharistice „Liturghia celor chemați”. Aceasta nu înseamnă oare că partea asta are un sens profund, încât nu poate fi înlăturată fără a atinge ceva foarte important din ideea de bază a Liturghiei? Rugăciunile pentru cei chemați sunt, înainte de toate, expresia liturgică a chemării de bază a Bisericii, și anume- Biserica în misiunea ei- creștinismul și Biserica au intrat în lume cu misiunea lor („mergând în lume, propovăduiți Evanghelia la toată făptura...”). Poate tocmai în vremea noastră este important să se păstreze acea structură a slujirii divine, în care sunt unite misiunea și roadele misiunii: „Liturghia celor chemați” și Liturghia celor credincioși.(pp105-106)

(III) În operele Sfântului Grigorie Dialogul se amintește și un asemenea vosglas al diacolului: „Cine nu se împărtășește să părăsească adunarea”. În adunarea Bisericii rămân numai cei credincioși, adică membrii botezați, care sunt chemați acum prin rugăciunea obștească să se pregătească pentru aducerea euharistică.(p.107)

Cei credincioși.- numai cei credincioși...” Prin pronunțarea acestor cuvinte se marchează o cotitură în slujbă. Sensul adânc al acestei schimbări este aproape pierdut în conștiința bisericească actuală. Biserica este poporul nou al lui Dumnezeu, pe care Domnul nostru Iisus Hristos l-a adunat, l-a răscumpărat, l-a sfințit și l-a consacrat pentru a-L mărturisi pe El în lume și în fața lumii. **Biserica nu este o societate religioasă, în care Dumnezeu stăpânește prin preoți asupra oamenilor, ci este însuși Trupul lui Hristos**, care nu are alt izvor și conținut al vieții sale decât viața divino-umană a lui Hristos Însuși.(pp.108-109)

Prin Jertfa adusă o dată și pentru totdeauna, Domnul Se aduce neîncetat și este răstignit pentru păcatele lumii. El este Preotul și Mijlocitorul pentru lume înaintea Tatălui și, de aceea, și

Biserica-Trupul Lui -participă la Trupul și Sângele Lui, participă la Preoția Lui și mijlocește prin Mijlocirea Lui. (p.112)

Deosebirea dintre preoți și laici în lăuntrul Bisericii este necesară, pentru ca Biserica să poată fi organism sfânt în integritatea sa, căci dacă preoții sunt slujitorii Tainelor, prin Taine se sfințește și se consacră întreaga Biserică pentru slujirea lui Hristos, Biserica devine Taina Dumnezeu-omenimii Hristos. În sfârșit, trebuie să ne amintim că nu pentru noi înșine venim în Biserică și nu le căutăm în ea pe ale noastre, ci venim spre a sluji lucrării lui Hristos în lume. **Nu există o altă cale pentru salvarea proprie decât în a da viața ta lui Hristos-Aceluia**, „Care ne-a iubit pe noi și ne-a spălat pe noi de păcatele noastre cu sângele Său și ne-a făcut pe noi regi și preoți ai lui Dumnezeu- Tatăl”.(pp.113-114)

(IV) Lucrarea sfântă care desemnează sfârșitul Liturghiei celor chemați și începutul Liturghiei celor credincioși este desfacerea antimisului pe Sfânta Masă. Acest cuvânt grecesc înseamnă, în traducerea textuală, „în locul mesei”; el e un dreptunghi din mătase sau din pânză, având imprimată punerea Domnului în mormânt și cu o părticică din sfintele moaște cusută la mijloc, având jos iscălitura episcopului care a sfințit acest antimis.(pp.114-115)

Astfel, de exemplu, dacă pentru ruși sensul principal al antimisului este părticica moaștelor cusute în El, Răsăritul grecesc întrebuințează antimisul fără moaște, ceea ce indică o contradicție în înțelegerea funcției acestuia în sfânta slujire. Ca și sfântul mir, antimisul se sfințește numai de episcop și iscălitura acestuia pe antimis servește ca o condiție a „eficienței” lui. În Biserica Ortodoxă e interzis aceluiași preot să săvârșească pe aceeași sfântă Masă mai mult decât o singură Euharistie ceea ce mărturisește că în creștinismul primar Euharistia era înțeleasă, în primul rând ca Taina Bisericii și unității ei.(pp.115-116)

Capitolul VI.Taina Aducerii.

(I) Pâine și vin. Aducând și punând pe Prestol aceste smerite daruri omenești-mâncarea și băutura noastră pământească-, noi săvârșim cea mai veche lucrare sfântă tradițională care, din primele zile ale istoriei omenirii, alcătuia inima oricărei religii. Despre jertfă și aducerea jertfelor sunt scrise mii de cărți. S-au dat și se dau cele mai diferite explicații jertfelor. Orinde și oricând omul se adresa lui Dumnezeu, el simțea întotdeauna nevoia de a-I aduce ca dar și jertfă din ce are el mai de preț. În adâncul ei ultim, religia nu este decât „însetare de Dumnezeu”. „Însetat este

sufletul meu de Dumnezeu cel viu...”(Ps.XLI,2). Acolo însă, unde este însetarea după Dumnezeu, unde sunt conștiința păcatului și dorul după viața cea adevărată, acolo este în mod permanent jertfa. (pp.121-122)

(II) În Jertfa Lui este iertarea tuturor păcatelor, toată plinătatea mântuirii și a sfințirii, este împlinirea și de aceea este culminarea întregii religii. Noi cunoaștem că, aducându-I lui Dumnezeu viața noastră, Îl aducem pe Hristos, căci El este viața noastră, este viața lumii și Viața vieții, și noi nu avem nimic altceva de adus lui Dumnezeu decât pe El. Noi cunoaștem că în această aducere „Hristos aduce și Se aduce, Hristos primește și El Se împarte..”.(p.126)

(III) Aducerea euharistică începe cu aceea lucrare sfântă, care, în mod obișnuit, se numește acum „intrarea cea mare” (vohodul mare). Această denumire lipsește din Liturghier. Denumirea a apărut și a intrat în uz atunci când sensul inițial al lucrării sfinte de aducere aminte-și anume aducerea jertfei la Jertfelnic (de la începutul Liturghiei- n.n)- a fost umbrit; atunci intrarea în altar cu Darurile a început să crească în importanță, fiind interpretată prin simbolismul de preînchipuire,... ca intrarea împărătească a Domnului în Iersualim, îngroparea lui Hristos de către Iosif și Nicodim. Cauza principală care a determinat complicarea simbolică a intrării celei mari este separarea treptată, din Liturghia pregătitoare a Darurilor euharistice, a sfintei lucrări care a primit numele de proscomidie (προσκομιδή). În practica actuală, slujba aceasta se săvârșește înainte de Liturghie, de către preoți în altar.

Din punct de vedere teologic, proscomidia apare ca ceva deosebit prin slujba ei, care este o aducere simbolică a jertfei.(p.127) Pregătirea pâinii euharistice se face ca fiind înjunghierea Mielului, iar turnarea vinului în potir ca scurgerea sângelui și a apei din coasta lui Hristos cel răstignit ș.a. Întreaga orânduire simbolică, destul de complexă, nu înlocuiește Liturghia, ci este o pregătire.(p.127) Liturghia însă în esența ei, înrădăcinată în Întruparea lui Dumnezeu și descoperită în Împărăția lui Dumnezeu, venită în putere, respinge și exclude simbolul care este opus realității. Totuși, în fiecare zi de-a lungul secolelor, mi de preoți, tăind în chip de cruce pâinea euharistică, pronunță- și credem că o realizează cu evlavie și cu credință- cuvintele sfinte: Junghie-Se (adică se aduce jertfă) Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumi”... (p.128)

(IV) Începutul apariției Proscomidiei.

În conștiința, în trăirea și în practica Bisericii primare, jerfa euharistică se aducea nu numai din partea tuturor și pentru toți, ci se aducea *de către toți* și deci baza și condiția ei este aducerea de către fiecare a darului său, a jertfei sale. Tocmai în această jertfă a iubirii este înrădăcinată aducerea euharistică și în această jertfă își are începutul; pentru Biserica primară era atât de vădit încât, potrivit unei mărturii, copii orfani, care trăiau pe seama Bisericii și care nu aveau ce să aducă, participau la această jertfă a iubirii prin aducerea apei. Până în secolul al XIV-lea inclusiv, proscomidia era săvârșită de către diaconi, iar nu ca acum de către preoți. (pp.128-129)

Treptat, practica familială primară de a participa cu toți la aducerea Darurilor s-a complicat și s-a schimbat. Creșterea rapidă a numărului creștinilor, mai ales după creștinarea imperiului, a făcut practic imposibilă aducerea- în adunarea euharistică a Bisericii- a tot ce era necesar pentru binefacerile bisericesti și pentru nevoile zilnice ale comunității. Când a fost recunoscută de stat, Biserica a concentrat treptat în mâinile sale întreaga activitate de caritate a societății, astfel încât s-a transformat într-o organizație cu o administrație complexă. Aceasta a determinat ca adunarea euharistică să nu mai fie centrul întregii vieți bisericesti,... ca în Biserica primară. Ceea ce a fost evident pentru cunoștința Bisericii, legătura internă dintre Euharistie și jerfa iubirii, dependența uneia de alta a rămas doar un ritual al pregătirii Darurilor. (pp.129-130) Oricât de complicată ar părea dezvoltarea proscomidiei -cu specificul „bizantin”-ajunsă în forma ei actuală abia în secolul XIV-lea, pentru noi este important că ea a rămas și rămâne ca o expresie a realității din care a crescut, a rămas ca o mărturie a legăturii organice dintre Euharistie și Iubire, esența însăși a Bisericii, și de aceea jerfele și aducerile împlinesc în timp și spațiu Jertfa lui Hristos. (p.131)

(V) Indiferent de cine este adusă „materia” Tainelor euharistice, adică Pâinea și Potirul, sensul proscomidiei este că noi Îl recunoaștem de la început în ele pe Hristos Însuși, jertfa iubirii lui Hristos, adusă de noi și pentru noi în El, Cel care o aduce lui Dumnezeu Tatăl. Faptul că noi cunoaștem dinainte -până la Liturghie- că „materia” este adusă spre a fi destinată: Pâinea în a fi transformată în trupul lui Hristos și Vinul în Sângele lui Hristos, alcătuiește baza și condiția posibilității de aducere euharistică. (p.131)

Cu adevărat proscomidia este simbol, însă -ca totul în Biserică- este simbolul ce se împlinește prin realitatea acelei noi creații care întru Hristos deja există,... care poate fi cunoscută

numai prin credință, de aceea simbolurile sunt transparente pentru credință. După cum Jertfa lui Hristos, adusă odată pentru totdeauna, cuprinde în sine totul chiar până la aducerile noastre, care își au începutul și conținutul în Jertfa Lui, tot așa și proscomidia este pregătirea Darurilor de până la Liturghie. Esența acestei pregătiri, „raportată” la pâine și vin- în care suntem aduși noi înșine și întreaga noastră viață -este tocmai prefarea lor în dar și aducere.(p.132)

(VI) Ca multe altele din sfânta noastră slujire divină, și proscopmia are nevoie să fie restabilită; nu ca ritual sau ca formă, ci ca înțelegere în conștiința credincioșilor care au transformat-o „numai în simbol”, au dezbinat-o, în sensul nominal al acestui cuvânt. A restabili înseamnă a preciza sensul adevărat al acestei pomeniri care, în înțelegerea credincioșilor și a clerului, s-a redus la un singur aspect al rugăciunii pentru sănătate, și pentru cei răposați, adică la aceeași individualizare și înțelegere utilitară a slujirii divine bisericești. Dar sensul de bază al acestei pomeniri, prin caracterul ei de jertfă, este raportarea tuturor și a fiecăruia la Jertfa lui Hristos, la adunarea și rezidirea din jurul Agnețului a noii fapte a lui Dumnezeu.(p.133)

Acoperirea Darurilor înseamnă că Hristos S-a împărțit, înseamnă că S-a descoperit în El Împărăția lui Dumnezeu. Darurile rămân în „lumea aceasta” taină, văzută însă numai prin credință.(p.134)

(VII) Sfântul Iustin Filozoful, în Apologia sa, care este cea mai veche descriere a Liturghiei ajunsă până la noi, spune așa despre aducere: „După terminarea rugăciunilor... frații aduc proistosului pâine și potirul cu vin și apă” . Iar din Tradiția apostolică a Sfântului Ipolit al Romei cunoaștem că aceste daruri sunt aduse de diaconi: *offerent diacones oblationem*.

În orânduirea actuală a Liturghiei, aducerea include următoarele lucrări sfinte:

-citirea de către preot a rugăciunii „nimeni nu este vrednic”:

- căderea Presolului, a Darurilor și a celor prezenți;

-cântarea aducerii:- transferarea solemnă a Darurilor;

-pronunțarea formulei de pomenire de către slujitori: să vă pomenească Domnul Dumnezeu în Împărăția Sa...”;

-punerea Darurilor pe Prestol, acoperirea lor cu „procovățul” și repetarea căderii Darurilor;

-citirea de către preot a „rugăciunii aducerii după punerea Darurilor Dumnezeiești pe Prestol”.

Întrucât în fiecare dintre aceste lucrări sfinte se află câte o expresie proprie din aspectul întregului, al aducerii Bisericii, fiecare dintre aceste lucrări necesită o scurtă explicare.(p.135)

(VIII) În manuscrisele vechi, rugăciunea „nimeni nu este vrednic”(o aflăm deja în renumitul *Codex Baberini* din secolul al VIII-lea) se scrie astfel: „Rugăciunea cu care se roagă preotul pentru sine săvârșind intrarea cu Sfintele Daruri”... Deosebirea formală a acestei rugăciuni față de celelalte rugăciuni ale Liturghiei constă în faptul că este personală, iar nu pentru toți care o compun adunarea Bisericii⁴.(p.136)

„După cum e popa, așa-i parohia”. În această zicătoare populară grosolană este mai mult adevăr decât în toate deliberările subtile despre „ex opere operato” și „ex opere operantis”. Biserica nu neagă „validitatea” Tainelor săvârșite de orice popă, fie bun sau rău, însă Biserica totodată cunoaște și toată înfricoșătoarea realitate a dependenței vieții bisericești de demnitatea sau nedemnitatea aceloră căroră le este încredințată „iconomia Tainelor lui Dumnezeu”. De aceea, apropiindu-se momentul Tainei euharistice, când preotul urmează să devină Hristos..., cum să nu se adreseze el cu această rugăciune personală lui Hristos și să nu se roage pentru nedemnitatea lui, să nu se roage pentru ajutorul și pentru „a fi îmbrăcat cu puterea Sfântului Duh”?(pp.140-141)

(IX) Darurile sunt sfinte și dumnezeiești, cum sfântă și dumnezeiască este Omenitatea lui Hristos, care este începutul și darul „creației noi”și a „vieții noi”.(p.142)

(X⁵) Intrarea cea mare este „simbolul” intrării Domnului în Ierusalim...(143)

(XI) Despre intrarea cea mare (vohodul ce mare⁶). Consemnăm că, în practica actuală, intrarea are două ritualuri. Când Liturghia este săvârșită de episcop, el nu participă la aducerea Darurilor, lucrare pe care o împlinesc preoții con-slujitori. El stă în ușile împărătești, cu fața la adunare, primește Darurile și le pune pe Prestol (altar). Când Liturghia e săvârșită de preot, Darurile sunt aduse de preot și de diacon, deși pe Prestol le pune numai preotul.(pp.144-145) Conștiința primară creștină vedea în ritual, în primul rând, descoperirea și împlinirea Bisericii în esența ei și, ca urmare, vedea în aceasta esența fiecărei slujiri și chemări. În Liturghie se descoperă acel chip al Bisericii pe care ea este chemată să-l realizeze în viața sa. Și invers, în Liturghie își află încoronarea și împlinirea toate slujirile, întreaga viață a comunității bisericești.(p.145)

⁴ Părintele Schmemmann, în **subcapitolul 8, al capitolului VI (Taina Adunării)** face dese comentarii în privința clericalismului și laicatulului în Biserică, care le numește ca două boli cronice ale conștiinței bisericești, care au trecut ca un fir roșu prin întreaga istorie a creștinismului. Adeseori în carte sunt amintite anumite divergențe între clerici și mireni. Vezi pp. 136-138

⁵ Urmează în toată regula, explicații liturgice, din timpul Sfintei Liturghii, vă recomand să citiți din carte, paginile următoare 136-157, care cuprind **subcapitolele VIII-XV, din capitolul VI, Taina Aducerii**. Voi reda în rezumat doar anumite *idei principale* din subcapitolele enumerate.

⁶ În Liturghierul românesc se numește VOHODUL sau Ieșirea cu Sfintele Daruri.

Noi știm că ritualul aducerii începe la proscomidie, când fiecare își aduce „prescura” sa, jerta sa, incluzându-se astfel în aducerea Bisericii. În zilele noastre, jerta reală a membrilor Bisericii, participarea lor reală la viața Bisericii constă, mai ales, în donații bănești și de aceea ar trebui ca „talerul de coletă” să fie unit cu aducerea prescurii, care să fie făcută din nou obligatorie pentru toți.(p.146) Practica grecească de a înconjura cu Darurile întreaga biserică, întreaga adunare, exprimă mai bine sensul intrării celei mari decât cea rusească, unde Darurile se aduc numai la amvon și apoi direct spre ușile împărătești... Sensul este că aducerea fiecăruia se include în aducerea tuturor și astfel Biserica se aduce pe sine însăși, ceea ce înseamnă că-l aduce pe Hristos, căci **Biserica este Trupul lui Hristos, iar El este Capul Bisericii.** (p.147)

(XII) Despre amintire la Vohodul Mare (Ieșirea cu Sfintele Daruri)

Biserica „săvârșește amintirea⁷” permanent, în fiecare zi, chiar în fiecare ceas, printr-un eveniment sau altul, printr-un sfânt sau altul, căci tocmai această „săvârșire a amintirii” este esența fiecărei prăznuiri și întrege slujiri divine a Bisericii.(p.148)

(XIII) Tot despre amintire.

S-au scris mi de cărți despre amintire...(care) este (un) dar tainic al omului, propriu omului. Este de necontestat că amintirea e capacitatea omului „de a învia trecutul”... Cunoașterea acestui trecut e concomitentă și cunoașterii lipsei lui în prezent. (p.149) Dumnezeu îi amintește omului de Sine și omul răspunde prin amintirea sa de Dumnezeu. Dacă amintirea lui Dumnezeu despre om este Darul Vieții, amintirea omului despre Dumnezeu este primirea acestui Dar de viață făcător, este „agonisirea permanentă” a Vieții și a creșterii în ea. Astfel se înțelege de ce esența, adâncul și îngrozirea păcatului sunt exprimate mai bine și mai exact nu în definițiile multiple ale „teologiei științifice”, ci în expresia populară: „omul a uitat de Dumnezeu”.(p.151) După cum omul nu poate să se nimicească pe sine, să se întoarcă în non existența din care la chemat la viață Dumnezeu, tot așa nu își poate nimici amintirea sau cunoașterea vieții sale.(p152)

(XIV) Tot despre amintire.

Hristos, fiind întruparea amintirii lui Dumnezeu, este totodată descoperirea și împlinirea amintirii desăvârșite a omului de Dumnezeu, căci în această amintire: a iubirii, a autodăruirii și a comuniunii cu Tatăl este întreaga Lui viață, este omenitatea Lui desăvârșită. Amintirea lui Hristos de noi, care se realizează, în noi prin amintirea noastră de Hristos, alcătuiește esența credinței noastre, și în ea, Viața cea nouă care ni se dăruiește. Din primele zile ale creștinismului, a crede în Hristos înseamnă *să ți minte și să îți aduci aminte de El.* (p.154) Nu numai să cunoști despre El și despre învățătura Lui, ci să cunoște că El este Viu și Prezent în mijlocul celor care-L iubesc pe El. **Întru Hristos însă, Împărăția lui Dumnezeu este descoperită și dăruită.** A ne

⁷ Părintele Schmemmann, folosește în cartea sa, termenul de amintire, iar liturgic se întrebuințează termenul de pomenire. De exemplu pomenirea unui sfânt sau pomenirea parastasului lui Nea Gheorghe, din satul cutare.

aduce aminte înseamnă, cu alte cuvinte trecutul și viitorul- ca unele care trăiesc în noi- ne sunt date nouă, ne transformă viața noastră și o fac viață în Dumnezeu.(p.156)

(XV) Noi ne dăruim unul pe altul -între Hristos- lui Dumnezeu și, prin această dăruire, confirmăm că cel pomenit și cel ce se dăruiește este viu în amintirea lui Dumnezeu.(p.156) Viața și prezența Lui în noi și în milocul nostru se adevăresc numai prin iubirea noastră unul față de altul și față de toți; pe Cel trimis, Dumnezeu Îl include în viața noastră, ceea ce înseamnă, în primul rând, în amintirea unuia față de altul și în pomenirea făcută unul pentru altul între Hristos.(p.157)

Capitolul VII. Taina Unității.

(I) Despre sărutarea păcii. Despre Biserică.

Cunoaștem din manuscrisele liturgice ale Bisericii primare că după acest *vozglas=ecfonis* (Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim), se săvârșea într-adevăr *sărutarea păcii*, la care participa întreaga Biserică, întreaga adunare. „Când vine vremea de a da și a primi reciproc pacea, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, noi ne sărutăm unul cu altul. Clerici îi îmbrățișează pe episcopi, mireni- bărbați pe bărbați și femei pe femei”... Până acum, acest ritual s-a păstrat în practica liturgică a nestorienilor, a coptșilor, a armenilor care nu s-au supus influențelor bizantine de mai târziu.(p. 158) S-a modificat parțial și conținutul chemării. *Vozglasul actual* „să ne iubim unul pe altul.” este chemarea la o anumită stare, în timp ce în vechime el reprezenta chemarea la o acțiune: „Îmbrățișați-vă unul pe altul”...**Euharistia este cea mai însemnată lucrare bisericască**⁸. (p.159) Noutatea creștinismului nu este în poruncă, ci în faptul că a devenit posibilă împlinirea poruncii. În unire cu Hristos, noi primim iubirea Lui și putem să iubim cu ea și să creștem în ea. „Iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Sfânt Cel dăruit nouă”(Rom. 5,5) „Cine rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți să faceți nimic... Rămâneți în iubirea Mea”(In. 15, 4-5, 9)-(p.162) **A rămâne în Hristos înseamnă a fi și a trăi în Biserică. Biserica este Viața lui Hristos comunicată și dăruită oamenilor; Biserica trăiește cu iubirea lui Hristos și rămâne în iubirea Lui.** Iubirea lui Hristos este începutul, conținutul și scopul vieții Bisericii. **Iubirea este sfințenia Bisericii.**(p.162) **Adunarea în Biserică este înainte de toate Taina iubirii.**(p.164) **Biserica este o mare Taină, este lucrarea sfântă a lui Hristos.** (p.166)

(II) Despre simbolul Credinței.

Citirea (și mai târziu cântarea Simbolului Credinței) a fost introdusă în cadrul Liturghiei destul de târziu, de la începutul secolului al VI-lea. Până atunci, locul lui a fost în Taina Botezului. În

⁸ Această definiție a fost parafrazată de mine.

ceea ce privește Euharistia, știm că ea se săvârșește în adunarea închisă a credincioșilor, adică a celor ce cred, care s-au renăscut „din apă și din Duh”, care au primit ungerea de Sus⁹.(p.167)

(II-IV*)

(V) ...Prin puterea cuvintelor lui Dumnezeu, este chemată a fi teologia, a cărei esență se află în căutarea „cuvintelor plăcute lui Dumnezeu” (θεοπρεπεις) Însă teologia își împlinește chemarea nu cu ajutorul definițiilor, nu prin „cuvinte despre cuvinte”,ci prin referirea cuvântului la acea realitate și la acea trăire care este înainte de cuvânt și față de care cuvântul este simbol: descoperire, dar, participare, stăpânire... În cădere, cuvântul a încetat să fie realitate, dar se restabilește și devine din nou el însuși în întâlnire cu Realitatea, în acea acceptare a Realității pe care o numim credință.(p.177)

(VI) Cuvântul „unitate” este dumnezeiesc pentru că în trăirea credinței creștine el se referă, în primul rând, la Dumnezeu Însuși, la descoperirea Vieții Dumnezeiești ca Unitate, Unitatea fiind conținutul și plinătatea Vieții Dumnezeiești. Și poate nicăieri nu e mai bine și mai deplin exprimată și întruchipată de către Biserică înțelegerea, definirea, cunoașterea Unității supreme, ca în icoana tuturor icoanelor, în Sfânta Treime a lui Rubliov.(p.178-179)

(VII) Biserica este lăsată și „peregrinează” pe pământ numai pentru a descoperi Împărăția lui Dumnezeu în „lumea aceasta”și a o mântui prin aceasta. Viața Bisericii este numai mărturisirea și vestirea acestei Împărății.(p.184)

Capitolul VIII. Taina Înălțării.

(I) Despre partea principală a Liturghiei.

„Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, sfânta înălțare în pace să o aducem...” Începe canonul euharistic, începe partea principală a Liturghiei în timpul căreia se săvârșește Taina, adică transpunerea și prefarea darurilor euharistice -a pâinii și a vinului- în Trupul și Sângele lui Hristos.(p.190)

Motivul părintelui Schmemmann de a da fiecărui capitol al cărții denumirea de Taină.

Am dat denumirea de Taină fiecărui capitol închinat primelor părți ale Liturghiei: intrarea și adunarea, citirea...(părintele enumeră toate capitolele, până la capitolul de față *Taina Înălțării*). **Căci eu consider și stărui, în limita posibilității, să arăt Dumnezeiasca Liturghie ca fiind una, deși cu diferite lucrări sfinte, să arăt că este o unică Taină în care toată orânduirea,**

⁹ Vă recomand să citiți din carte, paginile următoare 168-189, care cuprinde **subcapitolele II-VIII, din capitoul VII, Taina Unității**. Redau în rezumat doar anumite *idei principale* din unele subcapitole enumerate. Părintele Schmemmann, vorbește în aceste subcapitole, despre trăirea inițială și de bază a Euharistiei, ca una ce adevinit individuală; despre cauza ruperii acestei unități, pe care o primim în Credință, o trăim în Biserică și ni se dăruiește în Euhartie; despre destrămarea credinței, care a ajuns să fie numită „sentiment religios”; despre unitate și cunoaștere prin credință; despre mărturisirea credinței, etc.

toate părțile ei sunt în interdependență una față de alta, încât fiecare este necesară pentru toate și toate necesare pentru fiecare, descoperindu-ne sensul cu adevărat dumnezeiesc al celor ce s-au săvârșit și se săvârșesc, sensul inepuizabil, veșnic, atotcuprinzător.(p.192)

Tradiția Bisericii afirmă că Taina Euharistiei, este nedespărțită de Liturghia Dumnezeiască, întrucât scopul Liturghiei -cu tot ritualul ei- urmărește tocmai a ne arăta sensul și conținutul Tainei, a ne introduce în această Taină, a ne preface pe noi în participanți la ..Taină. Ce se săvârșește în Euharistie? Pentru Biserică, răspunsul la această întrebare este înrădăcinată în Liturghie, pentru că Euharistia prin ea însăși este încununarea și împlinirea Liturghiei, după cum Liturghia este încoronarea și împlinirea întregii credințe, a întregii vieți și trăirii a Bisericii. (răspuns parafrazat, p.192)

(II) De-a lungul veacurilor, aceste probleme s-au redus la două întrebări; când și cum? Când, adică în care moment devin pâinea și vinul Trupul și Sângele lui Hristos? Cum, adică în virtutea cărei cauze, se săvârșește prefarea? Drept răspuns la aceste întrebări, s-au scris sute de cărți. Ele au fost și sunt până acum obiect de discuții încordate între catolici și protestanți, între Răsărit și Apus.(p. 193) Tot așa și întrebarea când, în care moment, în virtutea cărei „cauze” se săvârșește prefacerea? Scolastica răspunde la întrebarea cum se săvârșește prefarea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele lui Hristos cu ajutorul filozofiei lui Aristotel, prin deosebirea dintre substanțe și accidente. Potrivit scolasticii, în prefacere se schimbă „substanța” (esența) pâinii în esența Trupului lui Hristos, iar „accidentele” Trupului în accidentele trupului. Tot așa și întrebarea când, în care moment, în virtutea cărei „cauze” se săvârșește prefacerea?

Scolastica apuseană răspunde: în momentul pronunțării de către preot a cuvintelor *stabilite*- „Acesta este Trupul Meu..., Acesta este Sângele Meu...”-, cuvinte care alcătuiesc „formula de săvârșire a Tainei”, adică formula „necesară și suficientă” pentru cauza prefacerii. Teologia ortodoxă, respingând pe drept cuvânt această învățătură latină, afirmă că prefacerea nu se săvârșește prin cuvintele stabilite, ci prin *epicleză*, adică prin rugăciunea chemării Sfântului Duh, care urmează imediat după aceste cuvinte. Dar teologia răsăriteană, ferecată în aceeași metodă, cu aceeași „problematică”, nu lămurește sensul și valoarea acestei dispute. Reiese astfel că „formula de săvârșire a Tainei” este înlocuită cu alta... fără să se descopere esența epiclezei, valoarea ei reală în Liturghie.(p.194) **Taina Înălțării este îndeplinirea întregii Liturghii, prin ea ni se dăruiește întreaga înțelegere și pătrundere ce depășește puterile noastre, dar este tocmai Taina care ne descoperă și ne explică totul.**(p.195)

(III¹⁰) Liturghia este o înălțare continuă, o înălțare a Bisericii la cer, la Prestolul slavei, la lumina neînserată, la bucuria Împărăției lui Dumnezeu.(p.197)

¹⁰ Vă recomand să citiți din carte, paginile următoare 195-203, care cuprinde **subcaptolele III-VII, din capitoul VIII, Taina Înălțării**. Voi reda în rezumat doar anumite *idei principale* din unele subcapitole enumerate. Părintele Schmemmann, vorbește în aceste subcapitole, despre definiția și sensul binelui; despre câteva ecfonise din timpul Liturghiei, etc.

(IV) **Biserica este adunare întru Hristos și aduce întru El Euharistia.** Aceasta înseamnă că, în această unitate cu El, tot ceea ce lucrăm noi săvârșește El și tot ceea ce este săvârșit de El ne este dăruit nouă.(p.199) **Euharistia este tocmai Taina prin care avem acces la Dumnezeu, la cunoașterea Lui și la unirea cu El.** Euharistia adusă întru Fiul se aduce Tatălui. Adusă Tatălui, ea se împlinește în împărtășirea Sfântului Duh. De aceea, Euharistia este izvorul veșnic viu și de viață făcător al cunoașterii de către Biserică a Preasfintei Treimi, nu o cunoaștere abstractă (ca dogmă, învățătură), ci cunoașterea ca o re-cunoaștere permanentă, ca o întâlnire, ca o trăire... a Vieții veșnice. (p. 200).

(V) Ecfonismul următor al proistosului: „Sus să avem inimile” aparține în întregime și exclusiv Liturghiei Dumnezeiești, nu-l aflăm în nici-o altă slujbă. În lumina celor spuse mai sus, ecfonismul confirmă că Euharistia se săvârșește în cer, nu pe pământ. (p.200)

Capitolul IX. Taina Mulțumirii.

(I) Sensul și puterea Euharistiei.

Sensul și puterea rugăciunii euharistice se descoperă numai în totalitatea ei, fiind tocmai actul Tainei care *se săvârșește* și înfăptuiește Taina Euharistiei. În antichitate, aproape fiecare rugăciune bisericească avea anaforaua ei, adică forma și textul rugăciunii de mulțumire.(p.206)

(II) Despre Mulțumire (Euharistia -gr. εὐχαριστία) și despre Rai.

Mulțumirea este trăirea Raiului. Dar și cuvântul „Rai” a slăbit și și-a pierdut conținutul în conștiința creștină contemporană.(p.207) Noi am fost creați în Rai și pentru rai. Noi suntem izgoniți din Rai și Hristos „ne introduce pe noi iarăși în Rai...”. Cunoașterea și libertatea se împlinesc în mulțumire; mulțumirea este plinătatea cunoașterii și a libertății și prin urmare, plinătatea comuniunii și a bucuriei.(pp.208-209)

(III) Despre cunoașterea lui Dumnezeu.

„Aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, Singurul Dumnezeu adevărat”(In.17,3) În aceste cuvinte ale lui Hristos e cuprins întregul creștinism. Omul este creat pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu, și în cunoașterea lui Dumnezeu este viața lui adevărată, viața veșnică. A ști că tocmai în mintea întunecată și în decăderea cunoașterii adevărate se află tot adâncul căderii noastre. Cunoașterea lui Dumnezeu, de care vorbește Hristos ca despre o viață veșnică sau ca despre rai, nu este o cunoaștere rațională despre Dumnezeu. Oricât de corectă ar fi cunoașterea rațională, din punct de vedere formal și obiectiv, ea rămâne tot în limitele de cunoaștere a naturii căzute, fărâmițată și slăbită de păcat.(p.209) **Cunoașterea lui Dumnezeu transformă viața noastră în mulțumire, iar mulțumirea transformă veșnicia în viață veșnică.**(210)

(IV) După cum lumea este creată cu cuvântul cel bun al lui Dumnezeu, cu binecuvântare, în sensul cel mai profund, ontologic al acestei combinări de cuvinte, tot așa și lumea se mântuiește

și se restabilește cu mulțumirea și cu binecuvântarea dăruite nouă în templul lui Dumnezeu. (p. 211)

(V) Despre libertate.

Creștinii ar trebui să cunoască mai bine decât alții că, de fapt, în „lumea aceasta înrobitea păcatului și morții nimeni nu a putut defini niciodată esența libertății devenite idol, nu a putut să descrie acea „împărăție a libertății” pentru atingerea căreia se ducea lupta care definește istoria umană.(p.212) Noi cunoaștem, despre libertate, dar nu cunoaștem libertatea. Și ceea ce cunoaștem este numai relativ „prin comparație”. Pentru cel din închisoare, libertatea începe dincolo de pereții celului lui. Pentru cel ce trăiește în libertate, ea constă în a depăși o oarecare lipsă de libertate și așa la infinit... Iluzia libertății absolute poate să nu cunoască omul de rând, deoarece atenția lui este concentrată numai la lipsa libertății imediate.(p.213) „Stați în libertatea pe care ne-a dăruit-o nouă Hristos”.(Gal.5,1) Omul tinde numai la această Viață, chiar și atunci când în orbirea și în nebunia lui luptă cu Dumnezeu. **Să dăm ascultare mulțumirii..., căci în ea se împlinește adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, nu prin ideile despre El, ci prin întâlnirea cu El. Mulțumirea este aerul cu care trăiește Biserica.**(p.215) Omul născut din Dumnezeu egalează prin aceea că el cunoaște, ca libertate, dependența omului de Dumnezeu, obiectiv incotestabil și absolut ontologic.(p.216)

(VI) Despre Religie.

Religia a luat naștere concomitent din tendința de sfințenie, din cunoașterea că acest absolut altul nu există și din necunoașterea a ce este el. De aceea, nu există pe pământ fenomen mai ambiguu și, în ambiguitatea sa, mai tragic decât religia. Noi am uitat cât sunt de apropiate „religiei”, într-un anumit sens co-naturale ei, adâncurile întunecate ale fricii, ale nebuniei, ale urii, ale fanatismului, toată acea superstiție sinistră, pe care creștinismul primar le-a demascat cu atâta intensitate, văzând în ele halucinație diavolească.(p.216-217)

(VII) Despre om și lume.

Noi trăim în epoca narcisismului neînfrânat, a dragostei morbide de sine, a „întoarcerii generale la sine”. Și, oricât de straniu și chiar îngrozitor ar părea, cu cât e mai accentuat acest interes, cu atât e mai evident că omul se hrănește cu niște dorințe întunecate de a-l dezumaniza pe om. „Noi suntem convinși-scrie Levi Strauss, unul dintre conducătorii structuralismului antropologic- că scopul ultim al științei despre om nu este de a-l confirma pe om, ci de a-l dizolva...” Dezlegarea tainei omului duce nu numai la negarea tainei sale, dar chiar la negarea omului însuși, la dizolvarea lui într-o lume uniform cenușie și fără sens, în care după cuvintele lui Jacques Monod, laureatul Premiului Nobel, domnește în mod absolut legea înghețării, „a întâmplării și a necesității”... Și iată, tocmai la această minciună -nu numai contemporană, dar de totdeauna- despre lume și om, răspunde de fiecare dată mulțumirea adusă de Biserică, distrugându-o.(p.221) De fiecare dată, mulțumirea descoperă omului cine este el, descoperă esența lui la lumina Feței lui Dumnezeu, arată locul și chemarea lui în lume; de aceea,

mulțumirea este actul care îl înviește și îl crează din nou pe om. În mulțumire, noi cunoaștem și mărturisim înainte de toate izvorul dumnezeiesc și chemarea dumnezeiască a vieții însăși.(p.221) Rugăciunea de mulțumire confirmă că Dumnezeu ne-a dus pe noi din non existență la existență, ceea ce înseamnă că ne-a făcut părtași Existenței, adică ne-a făcut părtași nu numai la ceea ce este de la El, dar și părtași la ceea ce este întrepătruns de prezența Lui, de lumină, de înțelepciunea, de iubirea Lui.(p.222)

(VIII) Despre păcat și rău.

Euharistia arată că păcatul este căderea omului nu numai de la Dumnezeu, dar și de la el însuși, de la natura sa adevărată, de la „chemarea cinstei de Sus” la care l-a chemat Dumnezeu. **Biserica știe această înălțime, deoarece întreaga ei viață este trăirea harică a restabilirii, revenirea, ridicarea la această înălțime -cu toată că ea cunoaște și păcatul în toată adâncimea și putera lui.** Această cunoaștere se deosebește radical de toate acele explicații superficiale, raționale și discursive, al căror neajuns fatal este că, într-un fel sau altul, ele atribuie păcatului o „bază legală”...(p.223) Pentru Biserică însă, în trăirea ei, în credința ei, păcatul și răul nu poate avea o esență proprie (tot ce este de la Dumnezeu „este bun”). Răul, după cuvântul unuia dintre Părinții Bisericii, e „iarbă neșemănată”.

Dar, neșemănat și necreat de Dumnezeu, răul *există* și el stăpânește cu o foarte mare putere de distrugere, în așa fel încât se spune despre lume că ea „întru cel rău zace”.(I In., 5,19)-(p. 223) Noi cunoaștem, din mărturia tuturor celor care sunt în luptă cu păcatul, că ispitirea nu este încă păcat. Hristos Însuși a fost ispitit și a fost ispitit tocmai prin darurile Lui: putere, stăpânire, facere de minuni. Ispitirea e proprie persoanei...(p.225) **Euharistia nu răspunde prin definiții, nu prin cuvinte despre cuvinte, ci cu însăși lumina și puterea ei. Mulțumirea este tocmai puterea care transformă în viață dorința și însetarea, iubirea și stăpânirea, care împlinește totul în lume, transformă cele date nouă de Dumnezeu în cunoașterea lui Dumnezeu și comuniune cu El.**(p.226) Prin păcat intră în lume moartea (Rm 5,12) și lumea însăși devine „întuneric și umbra morții”.(p.227)

(IX*)

Capitolul X. Taina Aducerii-aminte.

(I) Cu ecfonismul îngeresc al slavosloviei „Sfânt, Sfânt, Sfânt”, rugăciunea de mulțumire se împlinește pe sine ca o înălțare a Bisericii la cer, la Prestolul lui Dumnezeu, în slava Împărăției cerești. În Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur, partea aceasta a rugăciunii euharistice se numește, în știința liturgică, aducere-aminte (ἀνάμνησις) care în traducere sună astfel(p.230):

„ Cu aceste fericite puteri,

Stăpâne, Iubitorule de oameni,

Și noi strigăm și grăim:

Sfânt ești și Preasfânt,

Tu, Unul-Născut Fiul Tău, și Duhul Tău...¹¹

Dar care este sensul acestei aduceri-aminte...?

(II) La această întrebare, vai, nu dau un răspuns satisfăcător nici sutele de tratate, nici teologia academică și nici știința liturgică. Aici... se vedește încă o dată insuficiența metodei... care constă în scinderea rugăciunii euharistice și chiar a întregii Liturghi în părți, studiate și explicate separat, fără legătură între ele și fără ca ele să se refere la întreg. Astfel, tocmai în explicarea Euharistiei ca aducere-aminte, această insuficiență (și scindare prin metodă scolastică) vedește în chip deosebit în ce măsură îngustează înțelegerea acestui „moment” cât și a Tainei Euharistice, în totalitatea ei. Asupra acestor reduceri, care de veacuri parcă au devenit firești, va trebui să ne oprim în primul rând¹², căci dacă nu le vom depăși, nu vom putea să pătrunde în adevărata ei trăire pusă la temelia Bisericii, nu vom putea pătrunde până în sensul Euharistiei, ca taina Aducerii-aminte.

Prima reducere este înțelegerea și definirea aducerii-aminte ca „Taina ce se săvârșește”, ca o trimitere la cele instituite de Hristos la Cina cea de Taină, la Taina Euharistiei, adică la prefacerea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele lui Hristos. Aducerii-aminte i se atribuie aici puterea prefacerii, puterea „activă” a tainei. Taina Aducerii-aminte este „cauza” acestei lucrări, iar cauza aducerii-aminte este instituirea Euharistiei la Cina cea de Taină.(p.232-233) Această reducere-limitare o aflăm în învățătura latină despre transsubstanțierea Darurilor euharistice prin cuvintele stabilite de Hristos, adică prin cele pronunțate de El la Cina cea de taină și pe care le repetă preotul când săvârșește Taina: „Acesta este trupul Mei. Acesta este Sângele Meu”. Dar, întrucât cuvintele acestea se definesc ca „săvârșitoare ale Tainei”, deci în același timp și necesare și suficiente, la ele, se și reduce în esență aducerea-aminte euharistică despre Cina cea de Taină. Această mare reducere este respinsă atât de teologii ortodocși, cât și de cei protestanți. E respinsă tocmai ca fiind extremă.

În esența ei, limitarea aducerii-aminte la instituire rămâne unicul context care pare evident pentru explicarea acestei părți a rugăciunii de mulțumire. În Ortodoxia din Răsărit, toți teologii afirmă, de comun acord, că prefacerea Darurilor se săvârșește nu prin „cuvintele instituite”, ci prin „epicleză”, adică prin chemarea Duhului Sfânt.(p.233) În ceea ce privește **teologia protestantă**, ea înlătură ca nefiind necesară, ci aproape „magică”, orice prefacere obiectivă a darurilor euharistice și aplică realitatea schimbării ce se săvârșește în Euharistie, în depedență nu de formulele și ritualurile liturgice, ci de credința personală a celui care se împărtășește. În ce constă prejudiciul acestei concepții, în ce constă cauza pe care noi o definim

¹¹ Vezi Rugăciunea *Aducerii-aminte*, la pp. 231-232.

¹² Acest capitol, nu este ușor de înțeles. Redau informațiile aproape în întregime în rezumat, ca să puteți înțelege bine capitolul *Taina Aducerii-aminte*. Veți vedea cât de frumos scrie părintele în a doua parte a capitolului.

ca fiind reducere? Pentru credința și viața noastră, această problemă a aducerii-aminte de cina cea de Taină este de o importanță covârșitoare (deoarece privește legătura dintre Euharistie și Cina cea de Taină); ea se reduce la întrebarea *cum*, și nu la întrebarea *ce*: cum „lucrează” în Euharistie instituirea ei la Cina cea de Taină, iar nu ce a săvârșit Hristos prin acest act al slujirii Sale pământești, până la trădare, cruce și moarte.(p.234)

Cu alte cuvinte reducerea constă aici în substituirea arbitrară a problemei. Această substituire s-a produs, fără îndoială, în legătură cu o reducere mult mai profundă- care rezultă și ea din aceeași metodă de „scindare”- și privește nu numai exegeza teologică a Euharistiei, dar întreaga lucrare de mântuire a lui Hristos. **Teologia scolastică** indentifică jertfa adusă de Hristos pentru noi și pentru mântuirea noastră, cu Golgota: cu Crucea, cu suferința și cu moartea. După învățătura Bisericii însă, în Euharistie, Biserica „vestește moartea Domnului și mărturisește Învierea Lui”, întrucât legătura dintre Golgota și Cina cea de Taină, săvârșită de Hristos înaintea Patimilor Sale (v. Lc. 22, 15) este neîndoielnică. Teologia școlară însă reduce exegeza sa asupra Euharistiei aproape exclusiv la Jertfa de pe Golgota.(p.234)

Potrivit acestei exegeze, Hristos a instituit Euharistia la Cina cea de Taină, ca o aducere aminte sacramentală a jertfei Sale de junghiere pe cruce, când a luat asupra Sa păcatele lumii și le-a răscumpărat prin suferință și prin moarte.(pp.234-235) Jertfa adusă odată pe Golgota se „actualizează” veșnic în Euharistia ce s-a adus și se aduce de noi și pentru noi pe altarele noastre. În Apus, după cum se știe, această identificare sacramentală a Cinei celei de Taină și a Euharistiei cu Jertfa de pe Golgota i-a dus pe protestanți la negarea caracterului de jertfă a Euharistiei, ca una care este incompatibilă cu învățătura despre Jertfa unică, de nerepetat și „suficientă” adusă de Hristos odată și pentru totdeauna (ἄπαξ) La noi însă la ortodocși, chiar fără exagerările proprii exegezei latine, identificarea aceasta a intrat adânc în teologia noastră școlară și a influențat în parte și ritualul, și rugăciunile Liturghiei, dar mai ales a colorat Liturghia cu explicații simbolice despre care am mai vorbit în primele capitole. În sfârșit, ceea ce trebuie să spunem despre aceste reduceri este că ele au dus- și în teologie, și în însăși viața liturgică a Bisericii- la o ruptură aproape totală între învățătura despre jertfă și învățătura despre Euharistie ca Taină a împărtășirii.(235)

(III*)

(IV) Toate acestea trebuiau spuse ca să justificăm din nou- de data asta față de aducerea aminte euharistică- metoda care stă la baza acestei cercetări și care, după convingerea adâncă, e singura ce corespunde și răspunde atât la esența, cât și la scopul teologiei liturgice.(pp.238-239) Răspunsul integral la întrebarea asupra sensului acestei aduceri-aminte, a Liturghiei ca Taina Aducerii-aminte, trebuie căutat în Euharistia însăși. Aceasta înseamnă a căuta răspunsul în neîntrerupta trăire, în identificarea acestei trăiri- nu personale, nu subiective-, ci a trăirii bisericesti care este întrupată în sfânta lucrare euharistică și care se împlinește la fiecare săvârșire a ei.(p.239) Nouă nu ne este dat a cunoaște cu adevărat răspunsul întreg la nici-o întrebare, nu numai datorită limitării noastre, ci fiindcă adâncimea tainei dumnezeiești, adâncimea Proniei

Dumnezeiești despre lume și despre om este inepuizabilă și de aceea sunt inepuizabile și căutările noastre, întrebările noastre atât aici pe pământ, cât și în veșnicie.(239) **Calea de intrare în trăirea Bisericii și părtășia la această trăire o aflăm înainte de toate în *Taina Tainelor* în care, de fiecare dată când o săvârșește Biserica, ni se dăruiește „plinătatea trăirii”, chiar dacă nu e înțeleasă până la capăt de nimeni și niciodată. Tocmai atingerea de Taina aceasta, naște în noi dorința totdeauna vie de mai multă *plinătate*, de mai multă *integritate*, pentru a fi „părtași mai desăvârșiți la ea” și pentru a „o înțelege”.**(pp.239-240)

(V) Noi știm că prin mulțumire se împlinește sensul Euharistiei ca înălțarea Bisericii spre Prestolul ceresc, ca taina Împărăției lui Dumnezeu. Știm de asemenea, că întreaga Euharistie este în acest sens aducere-aminte de Hristos, e taina și trăirea prezenței Lui: a Fiului lui Dumnezeu Care S-a coborât din cer și S-a întrupat, pentru ca în Sine să ne înalțe la cer. El este Acela care „ne adună pe noi în Biserică”, El transformă adunarea noastră în intrare și în înălțare. El „ne deschide nouă mintea”, ca să înțelegem Cuvântul Lui;

El este „Cel ce aduce și Cel ce se aduce”, El face ca aducerea Lui să fie aducerea noastră, iar aducerea noastră să fie a Lui; El împlinește unitatea noastră ca unitate în iubirea Lui și, în sfârșit, El, cu mulțumirea Sa dăruită nouă, ne înalță pe noi la cer, ne descoperă accesul la Tatăl Său...(p.240) Aceasta înseamnă că aducerea aminte și-a atins scopul, înfăptuind prin sine înălțarea Bisericii la cer și transformându-se în mulțumire, care este tocmai realitatea Împărăției. Noi putem să ne aducem aminte de această Împărăție, adică să o recunoaștem ca o realitate prezentă în „mijlocul nostru”, pentru că atunci, în acea noapte, la Cina cea de Taină, Hristos a arătat-o și a încredințat-o.(p.241) **„Și Eu vă încredințez vouă Împărăția¹³ precum Mi-a încredințat-o Mie Tatăl Meu, ca să mâncați și să beți, la Cina Mea, în Împărăția Mea (Lc 22, 29-30).** În noaptea când lumea a căzut înrobătă păcatului și morții, Cina cea de Taină a descoperit lumina dumnezeiască a Împărăției lui Dumnezeu, care nu este din lumea aceasta: iată sensul veșnic și realitatea eternă a acestui fenomen unic, care nu poate fi comparat cu nimic și nici nu poate fi redus la nici un alt eveniment!(p.241)

Tocmai acest sens al Cinei celei de Taină se descoperă în trăirea euharistică a Bisericii, pe care ea îl cunoaște prin însăși înălțarea la acea realitate cerească, arătată și dăruită de Hristos pe pământ, odată pentru totdeauna, la Cina cea de Taină. Când ne apropiem de împărtășire, ne rugăm: „Cinei Tale celei de Taină, astăzi, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește”. Aceasta este identificarea dintre ceea ce se săvârșește astăzi cu ceea ce s-a săvârșit atunci și este, în sensul deplin al cuvântului, identificare reală, căci astăzi noi suntem adunați în aceeași Împărăție, la aceeași Cină pe care pe atunci, în aceea noapte de sărbătoare, a săvârșit-o Hristos cu cei „pe care i-a iubit până la sfârșit”.(p.241)

Până la sfârșit i-a iubit (In, 13,1). În trăirea euharistică și în Evanghelie, Cina cea de Taină este sfârșitul (τέλος) adică încoronarea, culminarea, împlinirea iubirii lui Hristos.(p.241) De la

¹³ De acest verset biblic, consider că, părintele Alexander Schmemmann, s-a influențat pentru titlul cărții sale: **euharistia-Taina Împărăției.**

cuvintele începătoare- „mult am dorit Eu să mănânc cu voi acest Paști”(Lc. 22,15) și până la intrarea în Grădina Ghetsimani, totul la Cina cea de Taină -spălarea picioarelor, împărțirea Pâinii și a Potirului ucenicilor, ultima convorbire- sunt nu numai manifestări ale iubirii, ci descoperă Iubirea Însăși. De aceea Cina cea de Taină este (τέλος) culminarea și împlinirea *sfârșitului*, pentru că descoperă cea Împărăție a Iubirii pentru care a fost creată lumea și în care lumea își află scopul și împlinirea sa.

Cu Iubire a creat Dumnezeu lumea, prin Iubire n-a părăsit-o când ea a căzut sub păcat și în moarte, din iubire L-a trimis în lume pe Fiul Său Cel Unul-Născut, a trimis Iubirea Sa. Și iată acum, la această Cină, El descoperă și dăruiește această Iubire ca fiind Împărăția Sa, căci Împărăția Sa este „rămânerea” în Iubire: „După cum M-a iubit pe Mine Tatăl, așa v-am iubit și Eu pe voi, *rămâneți în Iubirea Mea*”(In 15,9)-(p.241)

(VI) Această tâlcuire exclude tocmai ceea ce este principal: cunoașterea euharistică de la Cina cea de Taină ca descoperire a Împărăției lui Dumnezeu și, ca urmare, începutul Bisericii, începutul ei ca viață nouă, ca Taină a Împărăției.(p.243) **Prefacerea de către Hristos, la Cina cea de Taină, a sfârșitului în început, a Testamentului Vechi în cel Nou, noi o numim cu un cuvânt slab și neputincios „instituire” un cuvânt care numai prin pronunțarea lui ne trage în jos la un sens juridic, la o reducere instituțională. La Cina cea de Taină, Hristos nu a instituit „puterea și dreptul” de a preface pâinea și vinul, ci a instituit Biserica. A instituit Împărăția Sa, pe care a încredințat-o ucenicilor și tuturor „celor ce cred după cuvântul lor”, Împărăție care este rămânerea în Iubirea Lui.**(p.243) „Cum v-am iubit Eu pe voi, și voi să vă iubiți unul pe altul”(In. 13, 34)

Acest Testament Nou întru Hristos, al Iubirii lui Dumnezeu, este tocmai Biserica. Într-adevăr, instituirea Euharistiei s-a săvârșit la Cina cea de Taină, dar nu ca o „altă” instituire, deosebită de cea a Bisericii, fiindcă instituirea Euharistiei ca Taină a Bisericii e înălțarea Bisericii la cer, e ca o autoîmplinire a ei la Cina lui Hristos, în Împărăția Lui. Cina cea de Taină, Biserica și Euharistia sunt „legate” între ele nu cu o legătură pământească de cauză-efect, la care se reduce atât de adesea „instituirea”; toate trei- Cina, Biserica, Euharistia- sunt legate prin *referirea* lor comună și unică la Împărăția lui Dumnezeu.(p.243) **Împărăția lui Dumnezeu descoperită la Cina cea de Taină este dăruită Bisericii spre aducere-aminte- de prezența și de lucrarea Ei- în Euharistie.** Numai prin referire la această legătură -la împlinirea și la lucrarea ei- ni se descoperă sensul cel adevărat **al Tainei celei mai profunde și mai pline de bucurie a întregii noastre credințe: prefacera în Euharistie a darurilor noastre în Trupul și în Sângele lui Hristos, care este Taina Sfântului Duh.**(pp.243-244)

(VII) ...Legătura dintre Cina cea de Taină și patimile de bunăvoie ale lui Hristos, care stă la baza acestei „reduceri”, nu a fost niciodată contestată de Biserică, ea a fost atestată nu numai de întreaga tradiție liturgică, ci chiar de Evanghelie.(p.244) **De aceea am numit noi Cina cea de Taină eveniment culminant, fiindcă, descoperindu-ne scopul, ne descoperă sfârșitul. Acest**

sfârșit este Împărăția lui Dumnezeu care „nu este din lumea aceasta”, nu este a lumii, deși descoperirea ei se săvârșește în lumea aceasta.(p.245)

(VIII) Despre păcat și cruce; despre biruința păcatului.

Hristos a fost răstignit „de lumea aceasta”, de păcatul, de răutatea, de lupta ei împotriva lui Dumnezeu. În istoria pământească, în timpul nostru pământesc, inițiativa Crucii aparține păcatului, după cum îi aparține și acum fiecăruia dintre noi, căci prin păcatele noastre „Îl răstignim din nou în noi pe Fiul lui Dumnezeu și-l batjocorim (Evr.6,6)-(p.246)

Dacă Crucea-arma pedepsei infame- a devenit simbolul cel mai sfânt al credinței noastre, al nădejzii și al iubirii, dacă Biserica nu încetează a proslăvi puterea ei de nepătruns și de nebiruit, dacă vede în cruce „frumusețea univresală” și „vindecarea făpturii” și mărturisește că „prin Cruce a venit bucurie la toată lumea”, acestea desigur fiindcă Hristos, cu aceeași Cruce care reprezintă esența păcatului prin *lupta împotriva lui Dumnezeu*, a biruit acest păcat: fiindcă, prin moartea pe Cruce, care împărățește în lume și părea că triumfă ca o ultimă biruință, a fost distrusă moartea însăși; în sfârșit, fiindcă din adâncul acestei biruințe a Crucii a răsărit bucuria Învierii. (pp.246-247) Cina a fost parcă pregătită din veac în „foișorul cel mare”, în care Hristos a săvârșit-o cu ucenicii Săi. Aceasta este noaptea păcatului, noaptea ca esență a „lumii acesteia”. (p.247)

Biserica vede și cunoaște începutul Crucii, atât ca taină a păcatului, cât și ca taină a biruinței împotriva lui.

Taina păcatului. Ieșirea lui Iuda este limita și culmea aceluși păcat, care își are începutul în Rai și a cărui esență este căderea iubirii omului de la Dumnezeu, întrucât cu această iubire omul s-a ales pe sine, iar nu pe Dumnezeu.(p.248)

Taina biruinței. Întrucât Hristos, Care prin dăruirea Sa a arătat la Cina cea de Taină Împărăția Sa și slava ei, în noaptea „lumii acesteia”, iese *însăși această Împărăție*. Dumnezeu L-a dat pe Fiul Său cel Unul-Născut ca să distrugă stăpânirea păcatului și a morții, să întoarcă la Sine făptura Sa, furată de la El de diavol, și să mântuiască lumea. În acest fel, prin descoperirea Împărăției Iubirii la Cina cea de Taină, Hristos Însuși se condamnă la Cruce. **Prin Cruce, Împărăția lui Dumnezeu- descoperită tainic la Cină- intră în „lumea aceasta” și, prin această intrare, se transformă în luptă și în biruință.** (p.249)

(IX) Despre jertfă.

În esență, jertfa este legată nu de păcat și de rău, ci de iubire; jertfa este autodescoperirea și autorealizarea iubirii. Nu există iubire fără jertfă, căci iubirea e jertfa de a te dăruia altuia, de a-ți pune viața pentru altul, de a împlini ascultarea altuia. Dacă în lumea aceasta jertfa e legată cu adevărat și inevitabil de suferință, aceasta nu pentru esența jertfei, ci pentru esența lumii acesteia care întru cel rău zace, care a căzut din iubire, din esența ei.(p.250)

(X) Despre Cruce.

Numai prin Cruce.. „Prin Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume (Gal 6, 14)-(p.253) „În lume necazuri veți avea”.(In. 16, 33). Acest necaz, această suferință o cunoaște fiecare dintre noi dacă, în oricât de mică măsură, Îl urmează pe Hristos, dacă Îl iubește și se predă pe sine Lui. Această Cruce este suferință. Dar acest necaz, prin iubire și autodăruire, se transformă în bucurie, deoarece recunoaște că este o co-răstignire cu Hristos, acceptarea Crucii Lui și deci participarea la biruința Lui. „Îndrăzniți eu am biruit lumea(In16, 22)-(p.253) **Iată de ce numai prin Cruce darul Împărăției lui Dumnezeu se transformă în primirea lui, iar descoperirea lui în Euharistie se transformă în înălțarea noastră la cer, în participarea noastră la Cina lui Hristos în Împărăția Lui.**(p.254)

(X*)

Capitolul XI. Taina Duhului Sfânt.

(I*)

(II) Pentru ortodocși, tâlcuirea Euharistiei are la bază pentru totdeauna cuvintele Sfântului Irineu de Lyon: „Învățătura noastră concordă cu Euharistia, iar Euharistia, la rândul său, confirmă învățătura noastră”(Adv. Haeresis, IV, 18)-(p.257)

(III) Liturghia- ca taină- începe cu pregătirea Sfintelor Daruri și cu *adunarea în Biserică*. După adunare, urmează *intrarea* (vohodul) și buna vestire a Cuvântului lui Dumnezeu, după care urmează aducerea, adică punerea Darurilor euharistice pe Sfânta Masă. După *sărutarea păci* și mărturisirea credinței, începe *anaforaua*: înălțarea darurilor în rugăciunea de mulțumire și de aducere-aminte. Anaforaua culminează cu *epicleza*, adică rugăciunea ca Dumnezeu să trimită Duhul Sfânt și să arate pâinea și vinul aducerii noastre ca Trup și ca Sânge ale lui Hristos și să ne învrednicească pe noi să ne împărtășim cu ele. Aceste părți diferite ale Liturghiei depind una de alta în întreaga ei lucrare sfântă, fapt negat de scolastica apuseană.(p.259)

Părinții Bisericii înțelegeau Euharistia și ca descoperire, și ca împlinire atotcuprinzătoare „de îngeri neștiută”-, însă nouă, poporul nou al lui Dumnezeu descoperită în toată plinătatea ei harică.(pp.259-260)

(IV) Dar noi putem fi întrebați: oare cele spuse despre multiplele părți ale Liturghiei nu înseamnă că prefarea Sfintelor Daruri în Trupul și în Sângele lui Hristos se săvârșește treptat, pas cu pas, în așa fel încât, în cele din urmă, apare neclar când anume se săvârșește prefarea? Întrebarea acesta pusă conștient sau inconștient definește prin sine *doctrina consacrației*, adică formula săvârșirii Tainei, despre cum și când devin pâinea și vinul Trupul și Sângele lui Hristos. Această întrebare putea apărea însă numai în epoca în care s-au șters din teologia scolastică dimensiunea și esența eshatologică a credinței creștine. Iar aceasta ne pune în fața *problemei timpului*.(p.261) Liturghia se slujește pe pământ, ceea ce înseamnă că se săvârșește în timpul și

în spațiul „lumi acesteia”. Dar dacă se slujește pe pământ, ea *se săvârșește totuși în cer, în timpul cel nou al creației celei noi*, în timpul Duhului Sfânt. Pentru Biserică, problema timpului are o foarte mare însemnătate.(p.261) În ziua Cinzecimii a coborât asupra Bisericii Duhul Sfânt, și cu El și în Ela coborât *timpul cel nou*. Dar timpul cel vechi nu a dispărut și în exterior, în lume nu s-a schimbat nimic. Însă Bisericii lui Hristos- care trăiește în Duh și cu Duhul -i s-a dat porunca și puterea de a transforma timpul vechi în *timpul cel nou*. (Apoc. 21,5)-(pp.262-263)

(V*)

(VI) Liturghia se săvârșește de către Duhul Sfânt în timpul *nou*. Întreaga Liturghie -de la început până la sfârșit- este *epicleză*, este chemarea Sfântului Duh, Care transformă tot ce se săvârșește în ea, transformând fiecare lucrare sfântă a ei în ceea ce ea ne arată și ne descoperă...(p.266) **Simbolul nu poate fi explicat și definit. El se înfăptuiește în propria realitate, „se actualizează” prin prefacerea sa în ceea ce arată, în ceea ce mărturisește, al cărui simbol este. Dar și această prefacere rămâne nevăzută, căci se săvârșește numai prin credință.** (p.266) Astfel se săvârșește în chip nevăzut prefacerea pâinii și a vinului în Sfântul Trup și Sânge ale lui Hristos. Nu se *produce* nici o schimbare sesizabilă prin simțuri, pâinea rămâne pâine și vinul rămâne vin. Căci dacă s-ar produce aceasta în mod „sesizabil”, atunci creștinismul ar fi un cult magic, iar nu religia credinței, a nădejzii și a iubirii... **Prin urmare, în Liturghie totul este real, dar realitatea nu e a „lumii acesteia” și nici în timpul ei văzut și divizat, ci în adunarea timpului nou.**(p.266-267)

Când, la începutul secolului XI-lea, au apărut încercări „raționale” de a explica Euharistia, **Berenger din Tours** propune a deosebi în ea partea „mistică”, adică simbolică, de partea „reală”. După învățătura lui, Taina este *mystice, non realiter*. Condamnând această învățătură, Soborul Lateran răspunde prin *realiter, non mystice*, adică real, nu mistic, nu simbolic (anul 1059). Aceasta este impasul în care ajunge în mod inevitabil scolastica. Începând din secolul al XIII-lea, după cuvintele lui **Louis Bouyer**, „în Apus, Euharistia este îngropată sub formule și explicări netradiționale”. Iar în ceea ce privește Ortodoxia, chiar dacă ea nu a primit toate explicările și formulele apusene, neavând învățătura sa proprie despre Taine, a considerat ca „a sa” problematică apuseană, întrebările apusene care, la rândul lor, au influențat exegeza și definirile Euharistiei. (p.268)

(VII) Scopul Euharistiei nu este prefacerea pâinii și a vinului, ci a ne face părtași cu Hristos, Care a devenit hrana noastră, viața noastră, descoperirea Bisericii ca fiind Trupul lui Hristos.(p. 271)

Capitolul XII. Taina Împărtășirii.

(I) La început, împărtășirea tuturor credincioșilor la Liturghie era concepută de Biserică drept scopul vădit al Euharistiei și înfăptuirea cuvintelor Mântuitorului: „Să mâncați și să beți la Cina Mea, în Împărăția Mea”(Lc. 22, 30). Credinciosul contemporan și omul bisericesc nu simte nevoia de a se împărtăși la fiecare Liturghie. El cunoaște din Catehism „că Biserica, cu vocea ei

de mamă, îi îndeamnă pe râvnitorii de evlavie să se mărturisească înaintea preotului duhovnic și să se împărtășească de **patru ori pe an sau în fiecare lună**, iar pe toți, în mod obligatoriu, o dată pe an”. (Mitr. Filaret, Catehismul ortodox, partea I, întrebarea 90). (p.274) Acela care dorește să se împărtășească e obligat a primi Taina Mărturisirii și, în sfârșit, trebuie să subliniem că, dacă un mirean dorește să se împărtășească „peste norma obișnuită”, dorința lui neavând nici o bază în învățătura bisericească a Tainei, este considerat de obicei ca unul care caută „a se împărtăși mai des” și nu ca unul care împlinește chemarea creștină, ca mădular al Bisericii, ca mădular al trupului lui Hristos. Această concepție a intrat și s-a întărit atât de puternic în viața bisericească, încât în Catehism aflăm întrebări ca de exemplu: „Ce participare pot avea, în Liturgia Dumnezeiască, aceia care o ascultă doar, fără a primi Sfânta Împărtășanie?”(p.274)

(II) Răspunsul la această întrebare: „Ei pot și trebuie să participe cu rugăciunea, cu credința și cu aducerea-aminte neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos, Care a poruncit ca aceasta să o faceți întru pomenirea Lui. (Observăm însă că împărtășirea cu Sfintele Daruri a poruncit-o Hristos tocmai prin cuvintele: „Luați, mâncați... Beți dintru acesta toți...”)-(pp.274-275) Ce s-a întâmplat? Cum și de ce se menține de veacuri această metamorfoză în înțelegerea Euharistiei -nu numai de către poporul bisericesc, dar și de episcopi, de cler și, în sfârșit, de teologi -care reduc Euharistia la „una dintre Taine”, la unul dintre „mijloacele de sfințire”? Oricât de staniu ar părea, noi nu aflăm răspuns la aceste întrebări în teologia noastră oficială, academică. Și totuși, după cum am arătat mai sus, aici nu este vorba despre o evoluție a disciplinei bisericești, o diminuare a evlaviei, o influență apuseană etc., aici este vorba despre o cotitură spirituală în conștiința și înțelegerea Bisericii înseși, în întregul ei. Aici este vorba, cu alte cuvinte, de criza ecclesiologică...(p.275)

Explicația cea mai obișnuită și cea mai răspândită privitoare la neparticiparea la împărtășire are la bază pretextul nedemnității mulțimii covârșitoare a mirenilor de a se apropia deseori de Potir și, ca urmare, parcă necesitatea anumitor cerințe și garanții suplimentare.(p.275) Mireni trăiesc în lume și sunt în contact permanent cu necurăția ei, cu nedreptatea, cu păcătoșenia, cu minciuna ei și de aceea ar avea nevoie de o curățire și de o pregătire deosebită, de o silință de pocăință deosebită.(p.275) Eu numesc evlavioasă această explicație, căci într-adevăr, în expresiile și în explicările ei cele mai bune pornește din conștiința păcătoșeniei, din „cinstirea” sfințeniei, din teama față de nevrednicia sa.(pp.275-276) Într-un fel sau altul, teama aceasta este proprie oricărei religii. Idealul moral al societății -care nu e totdeauna păstrat, dar care a avut o mare influență asupra societății creștine- devine ascetismul, de multe ori chiar într-o formă exagerată; însă căderea clerului alb (a preoțimii), consemnată în canoanele ce alcătuiesc Soborul din Trulan (anul 691), a condus la ideea că viața Bisericii culminează și rămâne pe seama monahismului.(p.276)

(III-V*)

(VI) Biserica primară cunoaște că nimeni-în întreaga creație- nu este vrednic ca prin virtuțile sale spirituale, prin „demnitatea” sa, să se apropie de Trupul și de Sângele lui

Hristos și, ca urmare, pregătirea nu constă în calculul și în analiza „pregătirii” și a „nepregătirii” ci, în răspunsul iubirii la iubire- „ca și noi cu toți sfinții, care din veac Ți-au plăcut Ție, să fim părtași veșnicilor Tale bunătăți pe care le-ai pregătit celor care Te iubesc pe Tine, Doamne...”(p. 289)

(VII) În ultimul timp, în Biserica ortodoxă s-a marcat parcă o renaștere euharistică vădită, în primul rând prin dorința unui mare număr de mireni de a se împărtăși mai des. Renașterea aceasta se produce în diferite feluri, în diferite locuri și culturi. Dar, oricâtă bucurie ne-ar aduce această renaștere, sunt convins că o amenință o mulțime de pericole, dintre care cel mai de seamă este „sacralizarea” Bisericii.

De veacuri, de când Biserica viețuiește cu statele și imperiile, ea s-a transformat într-o organizație, în instituție, pentru a satisface „nevoile duhovnicești” ale credincioșilor; s-a transformat în organizație, supusă pe de o parte hotărârii celor care o conduc.(p.290) Sunt convins că renașterea adevărată a Bisericii va începe cu renașterea euharistică, în sensul deplin al acestui cuvânt. Biserica nu este o organizație, ci poporul nou a lui Dumnezeu, Biserica nu este religie de cult, ci este Liturghia care cuprinde în sine întreaga creație a lui Dumnezeu. **Biserica nu este învățătura despre lumea de după moarte, ci este întâmpinarea plină de bucurie a Împărăției lui Dumnezeu. Biserica este taina lumii, taina Mântuirii și taina Împărăției lui Hristos...** (p.290) **Ceea ce privește Euharistia privește Biserica, iar ceea ce privește Biserica privește Euharistia, și orice neajuns în Liturghie se reflectă asupra credinței și asupra întregii vieți a Bisericii.**(p.292)